

ศึกษาความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง” ในการบำเพ็ญบุญกุศล
ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

A STUDY OF BELIEFS ON “MAENAK PRAKHANONG” IN MERIT-MAKING
OF DEVOTEES AT WAT MAHABUT

พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ (กฤษณา รตนโชโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

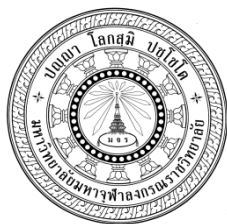
ศึกษาความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง” ในการบำเพ็ญบุญกุศล
ของประชาชนผู้เคารพบูชา ในวัดมหาบุศย์

พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ (กฤษฎา รตนโชโต)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

A Study of Beliefs on “Maenak Prakhanong” in Merit-Making
of Devotees at Wat Mahabut

Phrakhru Visitkitjaruk (Kidsada Ratanajoto)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาความเชื่อต่อ แม่นาค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชา
ในวัดมหาบุศย์” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(พระมหาบุญศรี ถาวรวิไล, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

(พระมหาวิโรจน์ คุณตวีโร, ดร.)

กรรมการ

(ดร.ศุภกฤต เดชชานเมือง)

กรรมการ

(พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร.)

กรรมการ

(รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร.

ประธานกรรมการ

รศ.ดร.เวทย์ บรรณกรกุล

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระครูวิสิฐกิจจารักษ์)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล
ของประชาชนผู้เคารพบูชา ในวัดมหาบุศย์

ผู้วิจัย : พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ [ภุชญา รตนโชโต (คงคากุล)]

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร., ศน.บ. (ศาสนาและปรัชญา),
M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)

: รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล, ป.ธ.๙, พธ.บ. (ปรัชญา),
ศษ.ม. (ประชากรศึกษา), พธ.ด. (บาลีพุทธศาสตร์)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ๑) ศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ๒) เพื่อศึกษาปัจจัยต่อความเชื่อของประชาชนที่มากกราบไหว้บูชาแม่เฒ่า พระโขนงที่วัดมหาบุศย์ กรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกจากประชาชนที่มากกราบไหว้แม่เฒ่า พระโขนง ในระหว่างวันที่ ๑๐-๑๖ มกราคม ๒๕๖๑ จำนวนทั้งสิ้น ๑๔๕ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่มีความเชื่อด้านความเชื่อขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ ความเชื่อด้านความรัก ความเชื่อด้านการบงบามขอพร และความเชื่อด้านขอโชคลาภตามลำดับ

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลความเชื่อต่อ “แม่เฒ่า พระโขนง” ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ พบว่า ทศณะคติความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ มีความสัมพันธ์ที่ไม่แตกต่างกัน ตามความเชื่อ ความคิดและจินตนาการตลอดจนถึงพื้นฐานของแต่ละบุคคล ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ล้วนมีความเชื่อกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมในเรื่องของภูตผี วิญญาณ เทวดา และความเชื่อในอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงก่อให้เกิดความเชื่อความเคารพศรัทธาในเรื่องราวต่าง ๆ ของแม่เฒ่า พระโขนง

- Thesis Title** : A Study of Beliefs on “Maenak Prakhanong”
in Merit-Making of Devotees at Wat Mahabut
- Researcher** : Phrakhuvisitkitjaruk (Kidsada Ratanajto)
- Degree** : Master of Arts (Buddhist Studies)
- Thesis Supervisory Committee**
- : Phrakhru Pipithvarakijjanukarn, Dr.B.A. (Religion and Philosophy), M.A. (Pali & Buddhist Studies), Ph.D. (Pali & Buddhist Studies)
 - : Assoc. Prof. Dr. Wate Bunnakornkul, Pali IX, B.A. (Philosophy), M.A. (Population Education), Ph.D. (Pali Buddhist Studies)
- Date of Graduation** : March 13, 2018

Abstract

This thesis is aimed to 1) study the belief of Manak Prakanong whom people respect to perform religious practices in Mahabut Temple, and 2) study problems, troubles, and suggest for the belief of people who prayed to Manak Prakanong at Mahabut Temple , Bangkok.

The samples were examined from 145 people who prayed to Manak Prakanong during 10-16 January 2018. The research tools were questionnaires which the researcher created. Coefficient of reliability was .9066. Statistics which were used in this research were basic analysis statistics such as percentiles, means and standard deviation. Statistics which use for studying purpose of research namely T-dependent, Analysis of Covariance: ANOVA in case of independent variables are more than three. When the researcher found the significant difference, Different Paired Comparison was utilized by Least Significant Difference. The results following the purpose were found that almost all people believed in the basic belief levels of Manak Prakanong whom they respected to perform religious practices at Mahabut Temple in Bangkok.

Second, they believe in love, believe in blessings and believe in fortune consequently.

The factors impacting the belief of Manak Prakanong whom people respected to perform religious practices at Mahabut Temple was not different for relationship based on individual belief and imagination. Almost all people believed in ghosts, spirits, deities and holy powers for a long time which make people believe in stories of Manak Prakanong. Personal factors in that are gender, age, education background, career, median income, which were different for the belief of Manak Prakanong were found the difference at the statistically significant level of 0.05.

Almost all people believed in ghosts, spirits, deities and holy thing powers for long time ago which they also believed in the stories of Maenak Prakanong. Therefore, they believed that Manak Prakanong could inspire love, wealth and free from being drafted into military service for men who did not want to be soldiers, or etc. where Manak Pakanong statue is located. Almost all people applied Buddhist moral principles, namely donation, a precept and meditation mixing with the belief of Manak Prakanong to performing religious practices. They prayed and donated to support the temple for performing religious practices to obtain their peaceful mind.

1.) The total the basic belief level was extremely well ($x=4.48$). When each criteria were considered, the researcher found that each detail indicated extremely well. People needed to perform religious practices for relying on. Therefore, they prayed to Maenak Prakanong.

2) The total belief of love level was extremely well ($x=4.32$). When each criteria were considered, the researcher found that each detail responded extremely well. People prayed to Maenak Prakanong for love. They also believed that Manak Prakanong made them satisfied in love when they prayed.

3. The total believe of blessing level was extremely well ($x=4.08$). When each criteria were considered, the researcher found that each detail was indicated extremely well. People need something for relying on. Therefore, they prayed Maenak Prakanong to make them satisfied.

4. The total believe of vowing fortune was extremely good ($x=4.32$). When each criteria were considered, the researcher found that each details was indicated extremely good. People who prayed to Maenak Prakanong were inspired to be confident because when they prayed to Manak Prakanong, they believed that they received blessings which would make them ready to live their life with more wealth and confidence.

กิตติกรรมประกาศ

เกล้าฯ ขอประทานโอกาสกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (อุปสมมหาเถร) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม ประธานกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม เป็นอย่างสูง ที่พระเดชพระคุณฯ ได้เมตตาเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนานี้ขึ้น เพื่อให้โอกาสในการศึกษาอันส่งผลให้เกล้าฯ ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาเป็นรุ่นที่ ๒

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาโกมล กมโล รักษาการผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์บาหลีศึกษาพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณพระเทพสุวรรณเมธี, ดร. (สุชาติ กิตติปัญญา) รักษาการผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีนั้น ผู้ศึกษาวิจัยขอกราบขอบพระคุณพระครูพิพิธวรกิจจานุการ, ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างยิ่ง ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มาโดยตลอดรวมทั้งขอเจริญพรขอบคุณ รศ.ดร. เวทย์ บรรณกรกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้เมตตากรุณาให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นของวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและขอเจริญพรขอบคุณคณาจารย์ทุก ๆ ท่าน ที่ได้กรุณาประสาทวิชาความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ คณะเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม ที่ได้ช่วยให้คำแนะนำและดำเนินการสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนถึงกัลยาณมิตรปริญญาโท พระพุทธศาสนา รุ่นที่ ๒ ทุกท่าน ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วง ตลอดจนขออ้อเพื่อข้อมูลในการทำวิจัย และผู้เป็นเจ้าของผลงานทางวิชาการอันทรงคุณค่าทุกท่านที่ผู้วิจัยได้นำมาอ้างอิงเพื่อประกอบในการทำวิจัยเรื่องนี้

คุณงามความดีในการศึกษาค้นคว้าและการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนำมาสักการะแด่พระรัตนตรัย และบูชาคุณบุพการี มีบิดา มารดา ตลอดจนถึงครูบาอาจารย์และท่านผู้เป็นเจ้าของตำราที่ได้กรุณาประสิทธิประสาทวิชาความรู้ ตลอดจนถึงขออุทิศให้แด่ แม่แนค พระโขนง ซึ่งผู้วิจัยได้นำเรื่องราวของท่านมานำเสนอ ยังผลให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จในการศึกษาด้วยดี

พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ (กฤษฎา รตนโชโต)

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑.๑ ความหมายและความเป็นมาของความเชื่อ	๗
๒.๑.๒ ความเชื่อทางสังคมของประชาชนในการบำเพ็ญบุญ	๑๐
๒.๑.๓ หลักในการบำเพ็ญบุญกุศลในทางพระพุทธศาสนา	๑๔
๒.๒ ประวัติวัดมหาบุศย์ สถานที่ตั้งรูปปั้นของแม่เฒ่า พระโขนง	๒๓
๒.๓ ประวัติความเป็นมาของแม่เฒ่า พระโขนง	๒๖
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๙
๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๓๒
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๓๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๓๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๓๓

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๓๔
๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๓๖
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๓๗

บทที่ ๔ ผลการวิจัย ๔๑

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป	๔๒
๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์	๔๔
๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน	๔๙
๔.๔ ความเห็นของประชาชนเรื่องความเชื่อต่อแม่เฒ่าค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	๖๒
๔.๕ องค์กรความรู้จากการวิจัย	๖๕

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ๖๗

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๖๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๖๙
๕.๓ ความคิดเห็น	๗๒
๕.๔ ข้อเสนอแนะ	๗๓

บรรณานุกรม ๗๔

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๗๗
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ของความเชื่อมั่นแบบสอบถาม	๘๓
ภาคผนวก ค จดหมายเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๖
ภาคผนวก ง ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อความ (IOC)	๙๒
ภาคผนวก จ รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย	๙๖
ภาคผนวก ฉ จดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล	๙๘

ประวัติผู้วิจัย ๑๐๑

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ ๔.๑	แสดงจำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไป	๔๑
ตารางที่ ๔.๒	แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	๔๔
ตารางที่ ๔.๓	แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔๔
ตารางที่ ๔.๔	แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านความรัก	๔๕
ตารางที่ ๔.๕	แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบวชบิณฑบาตขอพร	๔๖
ตารางที่ ๔.๖	แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๔๗
ตารางที่ ๔.๗	แสดงผลเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามเพศ	๔๙
ตารางที่ ๔.๘	แสดงผลเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามอายุ	๕๐
ตารางที่ ๔.๙	แสดงผลเปรียบเทียบเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๑
ตารางที่ ๔.๑๐	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชา	๕๓

ในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

ตารางที่ ๔.๑๑	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่าง นัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านความเชื่อขั้นพื้นฐาน จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๔
ตารางที่ ๔.๑๒	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ความเชื่อด้านการบนบานขอพร จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๕
ตารางที่ ๔.๑๓	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบนบานขอพร เป็นรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๗
ตารางที่ ๔.๑๔	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ เป็นรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา	๕๘
ตารางที่ ๔.๑๕	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามอาชีพ	๕๙
ตารางที่ ๔.๑๖	แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามรายได้เฉลี่ย	๖๐
ตารางที่ ๔.๑๗	แสดงสรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย	๖๑
ตารางที่ ๔.๑๘	ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชน ผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๖๒
ตารางที่ ๔.๑๙	ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชน ผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านความรัก	๖๓
ตารางที่ ๔.๒๐	ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชน ผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบนบานขอพร	๖๔
ตารางที่ ๔.๒๑	ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชน ผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๖๕

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาทศปิฎก ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ การอ้างอิงใช้ระบุ เล่ม/ข้อ /หน้า หลังคำย่อชื่อคัมภีร์ ตัวอย่างเช่น วิ.ม. (บาลี) ๔/๑๒/๑๒ หมายถึง วินยปิฎก มหาคคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๔ ข้อ ๑๒ หน้า ๑๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๒/๑๒ หมายถึง วินยปิฎก มหาวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๔ ข้อ ๑๒ หน้า ๑๒

พระสุตตันตปิฎก

เล่ม	คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
๑๑	ที.ปา. (บาลี)	= สุตตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาลี	(ภาษาบาลี)
๑๑	ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
๑๖	ส.นิ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
๒๑	อง.จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๓	อง.สตุตก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต	(ภาษาไทย)
๒๕	ขุ.สุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
	ขุ.อิติ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
	ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
๒๙	ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทศ	(ภาษาไทย)
๓	ที.ปา.อ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สมุญจลวิลาสินี ปาฎิกวคคอุฎฐกถา	(ภาษาไทย)
๑	ขุ.อิติ.อ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย ปรมตถทีปนี อิติวุตตกอุฎฐกถา	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแท้มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพยำเกรง ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาตภัยต่าง ๆ ขึ้น ล้วนเป็นสิ่งที่มีความเชื่อต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ซึ่งยากที่จะป้องกันหรือแก้ไขได้ด้วยตัวเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนวยความสะดวก แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี และเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมหรือศาสนาเกิดขึ้น^๑

ศาสนาเป็นอารยะธรรมเฉพาะของสัตว์มนุษย์ นอกจากมนุษย์แล้วไม่มีสัตว์ชนิดอื่นใดในโลกสามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมทางความเชื่อรูปแบบนี้ได้ และมนุษย์ทุกชีวิตไม่ว่าชาติใดภาษาใด ล้วนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางศาสนา ต้องมีศาสนาหรือลัทธิความเชื่อประจำตัวทั้งสิ้น ซึ่งอาจได้รับถ่ายทอด จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมของเผ่าพันธุ์ หรือเกิดจากทัศนคติความเชื่อถือจากประสบการณ์ส่วนบุคคล ศาสนามีความเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่ออนาคตตั้งแต่เกิดจนตาย ศาสนาจึงมีความจำเป็นและมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์โดยไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะบางครั้งจิตใจของคนเราต้องตกอยู่ในสภาวะไม่มั่นคง เช่น เกิดความทุกข์ เกิดความกลัว เกิดความสงสัย การต้องการค้นหาคำตอบที่ตนไม่รู้ หรือสภาวะต้องการที่พึ่งพาอาศัย มนุษย์จึงค้นหาหลักที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อสนองตอบต่อความต้องการเหล่านั้นและยึดมั่นตามกันมาจนกลายเป็นศาสนาในที่สุด

^๑ รัชช ปุณฺณทก, ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๐.

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในทางประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชนชาติไทย จนกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์ของไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ประชาชนชาวไทยมีความศรัทธา ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติติดต่อกันมา พระพุทธศาสนานับได้ว่าเป็นศาสนา ที่มีความจำเป็นต่อสังคมไทยเป็นอย่างมาก ชีวิตประจำวันของชาวไทยตั้งแต่เกิดจนตาย ล้วนเป็นพฤติกรรม ที่เป็นผลมาจากอิทธิพลของหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่คนไทยผู้นับถือศาสนาพุทธนั้นก็ยังคงมีความกลัว เบนอุปสรรคที่ขัดขวางพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลไม่ว่าพฤติกรรมการแสดงออกนั้นจะไปในทางที่ดีหรือไม่ดี อย่างไรก็ตาม ความกลัวสามารถที่จะเป็นแรงผลักดันให้มนุษย์พยายามแสวงหาหนทางเพื่อความอยู่รอดและพัฒนาตนเองไปสู่ความสุขทั้งในเชิงปัจเจกและสังคมได้

อย่างไรก็ตามในชีวิตของคนเราจำเป็นต้องมีความเชื่อ เพราะความเชื่อมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ความเชื่อที่ผิดจะส่งผลให้มนุษย์เราประพฤติปฏิบัติผิด หรือพูดผิดทำผิดไปตามความเชื่อนั้น ส่วนความเชื่อที่ถูกต้องจะส่งผลให้มนุษย์เรานั้นได้ประพฤติถูก คือพูดถูก ทำถูกไปตามความเชื่อนั้น ความเชื่อจึงมีความสำคัญเพราะเป็นเรื่องของจิตศรัทธา เป็นเครื่องปรุงแต่งจิตให้แสดงออกทางวาจาคือการพูด ทางกายคือการกระทำ ซึ่งตามหลักทางพระพุทธศาสนาให้สังเกตดูหมวดธรรมใดที่พระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องความเชื่อ หมวดธรรมนั้น ทรงสอนเรื่องปัญญากำกับไว้ด้วยเสมอซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ ทรงสอนให้มีความเชื่อ โดยใช้ปัญญาในการเชื่ออย่างมีเหตุผลคือ ใช้ปัญญาพิจารณาแยกแยะให้เห็นทั้งส่วนดีและไม่ดีทั้งคุณทั้งโทษก่อนแล้วจึงค่อยเชื่อโดยไม่ให้เชื่ออย่างงมงายไปตามกระแส ในทางกลับกันถ้ามีแต่ปัญญาแต่ไม่มีความเชื่อมารองรับปัญญาก็จะโลดแล่นเลื่อนลอยสุดโต่งไม่มีฐานที่ตั้ง ดังนั้นความเชื่อที่ถูกต้องจึงเป็นความเชื่อที่มีเหตุผล

จากหลักฐานที่แสดงถึงเรื่องราวของความเชื่อ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกเล่มต่าง ๆ นั้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญต่อความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญบุญกุศล เพราะว่าบุญกุศลเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตที่จะทำให้การดำเนินชีวิตนั้นเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จากยากจนเชื่องช้าให้กลายเป็นมหาเศรษฐีได้ หรือจากสามัญชนคนธรรมดากลายเป็นกัลยาณชนผู้มียศฐาบรรดาศักดิ์ กระทั่งเป็นอริยะชนหมตภิเสกอาสวะเป็นพระอริยะเจ้า จะเห็นได้ว่าบุญกุศลนี้เป็นเรื่องอัศจรรย์ เป็นเรื่องอจินไตยที่บันดาลทุกสิ่งให้สมปรารถนาได้ เพราะบุญเป็นบ่อเกิดแห่งความสุขและความสำเร็จทั้งมวล อุปสรรคต่าง ๆ ที่บังเกิดขึ้นก็จะมลายสูญสิ้นไปหมด ด้วยกระแสแห่งบุญที่เราได้สั่งสมเอาไว้อย่างดีแล้ว เพราะฉะนั้นไม่ว่ามนุษย์เราจะอยู่ในเพศภาวะใดก็ตาม ตั้งแต่อดีตที่ผ่านมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสิ่งที่มนุษย์ทุกคนตั้งความหวังในการสร้างบุญกุศลคุณงามความดี หรือกระทำความดีต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อให้ตนเองได้รับความสุขความสบาย หรือกระทำความดีต่าง ๆ

ก็เพื่อให้ตนได้รับความสุขความสบายทั้งในชาตินี้และชาติหน้า หรือเมื่อยามที่ละจากโลกนี้กันไป เพราะตามคติความเชื่อของชาวพุทธเมื่อได้ทำบุญแล้วก็จะมีการอธิฐานให้ได้รับแต่สิ่งดี ๆ จนกระทั่งมีการอธิฐานเพื่อขอให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี อันมีสวรรค์เป็นต้น

ดังเรื่องราวของ “แม่นาค พระโขนง” ซึ่งเป็นผีตายทั้งกลมซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีของไทย โดยมีความเชื่อกันว่าเรื่องนี้เกิดขึ้นจริงในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันนี้รูปปั้นของท่านตั้งอยู่ภายในศาลาทรงไทย ที่วัดมหาบุศย์ ซอยอ่อนนุช ๗ ถนนสุขุมวิท ๗๗ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ซึ่งความเชื่อเรื่องแม่นาค พระโขนง ก็ยังคงปรากฏอยู่ในความเชื่อของคนไทยที่มีต่อแม่นาค พระโขนง ทั้งในเรื่องของความรัก การบนบานศาลกล่าวในเรื่องของการที่ไม่อยากไปเป็นทหาร และในเรื่องของโชคกลางหรือสิ่งที่ดีที่ตนปรารถนาต่าง ๆ ซึ่งมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้มีประชาชนทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งมีความเชื่อความเคารพ ได้เข้ามากราบไหว้ขอพร โดยบุคคลเหล่านี้จะเรียกแม่นาคด้วยความเคารพว่า "ย่านาค"

ซึ่งตามคติธรรมในทางพระพุทธศาสนา ในเรื่องราวของ แม่นาค พระโขนงนั้น ก็ถือได้ว่าเมื่อถึงที่สุดแล้วแม้ตัวของท่านเอง ก็ยังคิดว่าสุดท้ายแล้วนั้น ตัวท่านเองเมื่อได้ละจากโลกนี้ไปแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะนำอะไรติดตัวไปได้ จะมีก็แต่เพียงบุญกุศล หรือบาปอกุศล ที่ได้สร้างไว้เมื่อครั้งที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น จะไปนำพาให้ท่านได้ไปสู่สุคติหรือทุคตินั่นเอง

กุศล แปลว่า บุญ ความดี ฉลาด สิ่งที่ดี กรรมดี ทุกศาสนาต่างสอนให้ศาสนิกชนบำเพ็ญกุศล คือ ทำบุญ ประกอบความดี หรือกรรมดี หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเน้นการบำเพ็ญกุศลเพื่อการสงเคราะห์ผู้อื่น และเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น หลักธรรมเรื่องทาน (การให้) และปริจาคะ (การเสียสละ) ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมของพระราชา หรือผู้ปกครองก็มีหลักธรรมเรื่องทาน และปริจาคะ สังคหวัตถุ ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจบุคคล และเป็นหลักธรรมของการสังคมสงเคราะห์ ก็มีเรื่องทาน คือ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกัน ในสังคมไทยนับตั้งแต่โบราณ การบำเพ็ญกุศลเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยเฉพาะการให้ทานแก่คนยากจน ผู้ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน จึงเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญประการหนึ่งของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ และเป็นกิจวัตรประจำของคนไทยที่กลายมาเป็นประเพณี เอกลักษณะที่สำคัญของคนไทยทั้งชาติ ด้วยอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ คนไทยจึงเป็นผู้มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีเมตตากรุณา ต่อผู้ประสบความทุกข์ยาก เดือดร้อน และมีจิตใจใฝ่ในการบุญการกุศล หรือในการทำ ความดีและการบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อสาธารณะ จะเห็นได้ว่าเมื่อมีผู้ประสบภัยพิบัติ เช่น ภัยจากไฟไหม้ น้ำท่วม จะมีประชาชนจำนวนมากบริจาคเงินและสิ่งของ เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย หรือเมื่อมีข่าวในหนังสือพิมพ์ว่ามีผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน เช่น มีครอบครัวที่ยากจน ไม่มีอาหารจะกิน

ไม่มีเสื้อผ้าจะใส่ หรือมีเด็กกำพร้า ที่ถูกทอดทิ้งขาดผู้อุปการะ จะมีผู้ใจบุญ และองค์การกุศล ยื่นมือแห่งความเมตตา เข้าไปให้ความช่วยเหลือ ทำให้ผู้ประสบภัยพิบัติและความทุกข์ ยากเดือดร้อนได้รับการสงเคราะห์ ทั้งทางวัตถุ และทางจิตใจ บุคคลที่มีใจกุศลที่ปรารถนาจะทำงาน เพื่อประโยชน์สาธารณะในการช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาความทุกข์ยากเดือดร้อน ในการแก้ไขปัญหาสังคม และในการพัฒนาสังคม จึงรวมกันจัดตั้งสมาคมและมูลนิธิเพื่อการกุศล

จากความเป็นมา ผู้วิจัยจึงต้องการจะศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ว่ามีความคิดเห็นทางด้านความเชื่ออย่างไร ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจในแนวทางที่ถูกต้องและเป็นกุศล อันเป็นประโยชน์สำหรับคนรุ่นต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง” ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง” ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนในวัดมหาบุศย์ มีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนในวัดมหาบุศย์” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

มุ่งศึกษาเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

๑.๔.๒.๑ ตัวแปรต้น (Independence variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เคารพบูชาที่มาบำเพ็ญกุศล คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

๑.๔.๒.๒ ตัวแปรตาม (Dependence variables) คือ ความเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อด้านพื้นฐาน ความเชื่อด้านความรัก ความเชื่อด้านการบนบานขอพร และความเชื่อด้านการขอโชคลาภ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากร คือ ผู้เคารพบูชาที่มาบำเพ็ญกุศลที่วัดมหาบุศย์

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านพื้นที่ คือ วัดมหาบุศย์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา คือ เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๑๐-๑๖ มกราคม ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนงแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนงแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนงแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนงแตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่างกัน มีระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนงแตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้ ได้มีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความต่าง ๆ ได้ดังนี้

๑.๖.๑ ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งนั้น ๆ ในที่นี้หมายถึง การยอมรับนับถือในแม่เฒ่า พระโขนงว่ามีอยู่จริง แม้จะเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่ก็เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริงและมีอำนาจคุ้มครองปกป้อง รวมทั้งอวยพรชัยให้อยู่เย็นเป็นสุขได้

๑.๖.๒ **ศรัทธา** หมายถึง ความเลื่อมใส ความเชื่อถือ ในสิ่งที่ที่ตนเคารพนับถือ

๑.๖.๓ **ผู้เคารพบูชา** หมายถึง บุคคลที่มากกราบไหว้ แสดงความเคารพ หรือสักการะ ด้วยสิ่งของมีดอกไม้ ของหอม อาหาร และวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น

๑.๖.๔ **แม่นาค พระโขนง** หมายถึง รูปปั้นที่ผู้คนได้มากกราบไหว้สักการะเพื่อขอพร ในสิ่งที่ตนเองมุ่งปรารถนา

๑.๖.๕ **การบำเพ็ญบุญกุศล** หมายถึง ทำให้เต็มบริบูรณ์ เพิ่มพูน (มักใช้ในเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนา) เช่น การชำระชีวิต จิตสันดานให้บริสุทธิ์ สะอาด

๑.๖.๖ **วัดมหาบุศย์** หมายถึง เป็นศาสนสถานในพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่ที่ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร เป็นสถานที่ตั้งรูปปั้นแม่นาค พระโขนง

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์” ที่มีต่อหลักความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งรูปแบบของท่านได้ตั้งอยู่ที่วัดมหาบุศย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกและเอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดประเด็นในการศึกษาวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

๒.๒ ประวัติมหาบุศย์

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของแม่นาค พระโขนง

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ

๒.๑.๑ ความหมายและความเป็นมาในเรื่องของความเชื่อ

ความเชื่อของคนไทยหรือคนแต่ละท้องถิ่น ส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เมื่อชีวิตถึงคราววิบัติเกิดโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มันกินขีดความสามารถที่คนธรรมดาจะแก้ไขได้หรือบันดาลให้เป็นไปตามความต้องการได้ ดังนั้นเพื่อป้องกันภัยพิบัติ อันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตน มนุษย์จึงได้วิงวอนเพื่อขอความช่วยเหลือจากอำนาจที่ลึกลับซึ่งอำนาจนั้นอาจจะเป็นเทพเจ้า ภูตผีปีศาจ วิญญาณ สัตว์ป่า ดวงดาว ตลอดไปจนถึงดิน น้ำ ลม ไฟ โดยมีความเชื่อว่าถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจก็อาจจะช่วยให้เกิดความปลอดภัย เมื่อพ้นภัยก็ยินดีแสดงความรู้คุณด้วยการบูชาเช่นสรวงหรือจัดประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดังนั้นแต่ละสังคมหรือแต่ละบุคคลต่างก็มีความเชื่อเป็นมรดกที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งมนุษย์เราส่วนใหญ่ต่างก็มีความเชื่อในเรื่องของโชคลาภ ความฝัน สิ่งแวดล้อมที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติและภูตผีปีศาจหรือวิญญาณ

คำว่า “ความเชื่อ” ในภาษาบาลี คือศรัทธาซึ่งตามภาษาสันสกฤตไทยก็คือ ศรัทธา ชาวไทยจึงใช้ภาษาผสมกันไป ส่วนความหมายก็เป็นที่เข้าใจกัน คือได้แก่ความมั่นใจในประโยชน์ที่

ตนเองกระทำอยู่ เมื่อกระทำอะไรก็ตาม ต้องมีศรัทธาเป็นปัจจัยที่สำคัญ แต่การมีศรัทธาจะต้องมีปัญญากำกับด้วยจึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วศรัทธาก็จะเป็นความเชื่อที่ผิด ซึ่งอาจนำไปสู่เป้าหมายที่ผิด

เพราะฉะนั้น เมื่อกล่าวถึงความเชื่อก็ต้องกล่าวถึงลัทธิความเชื่อด้วยนั่นเอง คือศาสนาทุก ๆ ศาสนาล้วนเกิดจากศรัทธาความเชื่อด้วยกันทั้งนั้น เพราะศรัทธาก็คือ ความเชื่อ อันเป็นจุดเริ่มต้นของศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวง ศรัทธานั้นมีอยู่ ๒ ประการคือ ศรัทธาที่เป็นสัมปยุต คือความเชื่อที่ประกอบไปด้วยปัญญา รู้เหตุรู้ผล และศรัทธาที่เป็นญาณสัมปยุต คือ ความเชื่ออันไม่รู้จักเหตุผล ศาสนาน้อยใหญ่ทั้งปวงล้วนเกิดจากศรัทธา ๒ ประการ ดังที่กล่าวมานี้ ดังนั้นศรัทธาประเภทใดที่ประกอบไปด้วยอวิชชาเป็นญาณสัมปยุต ศาสนาที่เกิดขึ้นก็ตั้งอยู่ไม่ได้นานเพราะไม่มีเหตุผลตามธรรมชาติ ส่วนศาสนาที่เกิดขึ้น และตั้งอยู่ได้นานก็เกิดจากศรัทธาอันสัมปยุตด้วยปัญญา

ดังนั้น ความเชื่อที่เกิดจากเหตุผลหรือการใช้ปัญญาประกอบ คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ มีเหตุมีผล ความเชื่อจึงเป็นเรื่องของจิตใจ ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม โดยอาศัยพฤติกรรมเป็นตัวชี้วัด จะมีลักษณะสำคัญและเด่นชัด ดังนี้

- ๑) เป็นความเชื่อที่ยืนยันความเป็นอิสรภาพทางปัญญา
- ๒) เป็นความเชื่อที่ไม่มีการบังคับ
- ๓) เป็นความเชื่อที่สามารถพิสูจน์หรือทดลองได้ด้วยตนเองในทุก ๆ ด้าน
- ๔) เป็นความเชื่อที่ต้องใช้ควบคู่ไปกับปัญญาเพื่อตรวจสอบความเชื่ออยู่เสมอ

ในทางพระพุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่ทำให้พุทธศาสนิกชนมีศรัทธาคือความเชื่อเป็นพื้นฐาน แต่เป็นความเชื่อความศรัทธาอย่างมีเหตุผลที่ผู้ศรัทธาสามารถนำไปสู่การพัฒนาปัญญาได้ และที่สำคัญหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมที่มาจากศรัทธาพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ อันจะแสดงให้เห็นถึงความคิดที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม ที่จะนำไปสู่การกำหนดค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในสังคม ซึ่งการพิจารณาถึงหลักศรัทธาที่ถูกต้อง มีหลักการวิเคราะห์ ดังนี้

สำหรับความเชื่อของมนุษย์เราได้มีวิวัฒนาการตามลำดับดังต่อไปนี้ คือ

๑) ความเชื่อในธรรมชาติ เป็นความเชื่อระดับต่ำสุดของมนุษย์เรา คือ ความเชื่อในธรรมชาติ เพราะธรรมชาตินั้นได้อยู่เคียงข้างมนุษย์เรามา มนุษย์เรานั้นเมื่อเกิดมาสัมผัสโลกสิ่งแรกที่มนุษย์เห็นได้หรือสัมผัสก่อนสิ่งอื่น คือ ธรรมชาติรอบตัวมนุษย์ และธรรมชาติต่าง ๆ เหล่านี้ อันได้แก่ ความมืด ความสว่าง ความร้อน ภูเขาเป็นต้น เพราะมนุษย์เชื่อว่าธรรมชาติเหล่านี้มีตัวตน มีอำนาจที่

พิเศษและสามารถก่อให้เกิดคุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงมีความเกรงกลัวและได้กราบไหว้สิ่งเหล่านี้ ดังนั้นการนับถือธรรมชาติจึงนับเป็นขั้นแรกแห่งความเชื่อของมนุษย์

๒) ความเชื่อคติเรื่องผีसांगเทวดา วิวัฒนาการความคิดของมนุษย์เกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญรอบข้างอย่างอื่น มนุษย์เรามีความสงสัยว่าความมืด ความสว่าง ความร้อน ความเย็น แม่น้ำภูเขาเหล่านี้ เป็นต้น สามารถดลบันดาลให้เกิดความผันแปรไปได้ต่าง ๆ ในตัวของธรรมชาติเหล่านี้ และอาจมีผลบันดาลให้เกิดความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้มนุษย์เราจึงสร้างรูปเทวดาบ้างรูปมนุษย์บ้าง หรือรูปครึ่งมนุษย์ครึ่งสัตว์บ้าง เช่น พระกมุเจ้าที่ แม่น้ำนางเรือ เทพารักษ์ต่าง ๆ หรือรูปปั้นยานาค ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาความเชื่อนี้ เป็นต้น เพื่อบูชาธรรมชาติเหล่านี้เพราะคิดว่าคงมีอำนาจอะไรบางอย่างสิงสถิตอยู่ และเป็นอำนาจที่สามารถดลบันดาลให้เป็นไปได้ นั่น ที่เรียกว่า เจตภูตหรือวิญญาณเจตภูต ที่มีอำนาจทำความทุกข์ให้เกิดขึ้น อาจจะเป็นมารร้ายหรือว่าเป็นผีसांगอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนที่นำความสุขมาให้ อาจเป็นเทวดาประเภทใดประเภทหนึ่ง และในขั้นนี้เจตภูตที่ทรงอำนาจสิงอยู่ในธรรมชาตินั้น ๆ อาจที่จะแบ่งออกไปได้อีกเป็น ๓ ลำดับแห่งวิวัฒนาการทางความคิดของมนุษย์ ดังนี้

๒.๑ เริ่มจากธรรมชาติอย่างละเอียดก่อน แล้วกว้างออกไปถึงธรรมชาติทุกอย่างในโลก โดยมีความเชื่อว่าสรรพสิ่งในโลกล้วนมีวิญญาณสิงสถิตอยู่

๒.๒ เชื่อว่าวิญญาณเหล่านั้นมีอำนาจแต่ละอย่าง ที่อาจบันดาลความดี ความชั่ว ความสุข หรือความทุกข์ให้แก่มนุษย์ได้ ตามแต่อำนาจและความกรุณาที่มีอยู่ของวิญญาณเหล่านั้นซึ่งมีรูปร่าง แต่ไม่สามารถมองเห็นได้

๒.๓ เริ่มต้นสร้างขึ้นมากด้วยความนึกคิดนึกชอบของตัวเอง คือภาพที่ตนเองนับถือที่เรียกว่าเทพเจ้าหรือผีसांगเทวดาก็ตาม ที่เกิดขึ้นมาแต่ครั้งนั้น ความเชื่อนี้เป็นมูลเหตุอีกประการหนึ่งของศาสนา ที่นักปราชญ์ในสังคมมนุษย์โบราณเรียกความเชื่อนี้ว่า วิญญาณเจตภูต

๓) ความเชื่อในวิญญาณของบรรพบุรุษ ได้แก่ มารดา บิดา ปู่ย่า ตายาย ที่ละจากโลกนี้ไปแล้ว วิญญาณของบุคคลเหล่านั้นไม่ได้ไปไหน แต่ยังคงที่จะวนเวียนปกป้องคุ้มครองรักษาดูแลบุตรหลานหรือญาติของพวกเขา ทำให้เกิดการบูชาวิญญาณของบรรพบุรุษ โดยสังเกตได้จากการบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วของคนไทยเรา และการกราบไหว้บรรพบุรุษของคนจีน เป็นต้น

๔) ความเชื่อในเทพเจ้าหลายองค์ ความคิดของมนุษย์ได้พัฒนาติดต่อมาจากความคิดเรื่องสร้างภาพเทพเจ้าตามความคิดหรือการมโนภาพตามคติของตน โดยคิดเห็นว่าธรรมชาติอย่างใดควรที่จะมีรูปเป็นอย่างไร และธรรมชาติอย่างไหนมีอำนาจสูงต่ำกว่ากันอย่างไร บางพวกนั้นเชื่อว่า

พระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าสูงสุด บางพวกก็เชื่อว่าพระจันทร์เป็นเทพเจ้าอันสูงสุดกว่าเทพเจ้าองค์ใด ซึ่งเทพเจ้าแต่ละองค์อาจมีอำนาจลดหลั่นกันไป และมีหน้าที่แตกต่างกัน

เพราะฉะนั้น ความเชื่อจึงทำให้นักบุญเกิดพลังทางด้านจิตใจ เพิ่มความหวังขึ้นในการใช้ชีวิตให้อยู่อย่างปลอดภัย ความเชื่อจึงจำเป็นและมีความสำคัญกับทุกคน เพราะความเชื่อเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำไปสู่การพัฒนาปัญญา ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการทำให้มนุษย์เราได้เข้าสู่ระบบหรือหลักปฏิบัติทางทฤษฎีของสังคม เมื่อเกิดความเชื่อความศรัทธาขึ้นก็ย่อมมีการกราบไหว้บูชา อ้อนวอน บวงสรวง พิธีกรรมบูชาจึงเกิดขึ้นจากความเชื่อ

ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นบ่อเกิดทางด้านพิธีกรรม เพราะเมื่อบุคคลเรามีความเชื่อในสิ่งใด ก็ย่อมมีการเคารพบูชา จึงเป็นเรื่องธรรมดาที่จะต้องมีการพิธีกรรม และมีการตกแต่งคำกล่าวสรรเสริญ บุญคุณและอำนาจในสิ่งนั้น ๆ เป็นพิเศษขึ้นมา คำสาธยายมนต์หรือบทสวดอ้อนวอนก็ดี พิธีประกอบการเคารพบูชาอันมีหลายอย่างต่าง ๆ ก็ดี ก็เป็นผลสืบต่อมาจากมูลเหตุแห่งความเชื่อทั้งสิ้น ความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมมักเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนา ความเชื่อที่มีในอำนาจเหนือมนุษย์ สังคมทุกสังคมมีความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ไม่มีรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพราะคำว่าศาสนาที่ใช้ในที่นี้หมายถึง ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และถึงแม้ว่าคำสอนเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะไม่ได้เป็นคำสอนของศาสนา แต่ความเชื่อในภูตผีปีศาจก็รวมเรียกเป็นศาสนา เพราะเป็นความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ มีตัวอย่าง เช่น พระภูมิเจ้าที่ เจ้าเข้าทรง เทพเทวาอารักษ์ เป็นต้น

๒.๑.๒ ความเชื่อทางสังคมของประชาชนในการบำเพ็ญบุญ

ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ มนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดหรือเผ่าพันธุ์ภาษาใดย่อมมีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ มากมาย เพียงแต่ความเชื่อเหล่านั้นอาจพ้องหรือมีความเพี้ยนแตกต่างกันออกไปบ้างตามสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ทั้งที่เป็นสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม เพราะมนุษย์ในสังคมเดียวกันจะมีความเชื่อหลายอย่างในแนวเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน และจะมีความเชื่อทางสังคมสืบทอดต่อ ๆ กันมาจะกลายเป็น “วัฒนธรรมความเชื่อ” ของสังคม ซึ่งมีอิทธิพลมากมายต่อความคิด พฤติกรรม และวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนนั้น

การที่มนุษย์เรามีความเชื่อในเรื่องราวต่าง ๆ จากในอดีต เพราะมนุษย์มีวิถีใกล้ชิดและผูกพันกับธรรมชาติสูงมาก ในขณะที่ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและความเป็นไปของวิถีชีวิตของมนุษย์นั้นมึ้น้อยมาก ดังนั้นเมื่อมนุษย์พบเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ฝนตกฟ้าร้อง ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว เป็นต้น และมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับชีวิตมนุษย์ เช่น

การเกิด การแก่ การเจ็บป่วย การตาย เป็นต้น จึงเกิดความรู้สึกกลัว เนื่องจากไม่อาจอธิบายมูลเหตุที่แท้จริงของปรากฏการณ์เหล่านั้นได้ จึงเชื่อว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับบางอย่างที่อยู่เหนือธรรมชาติ บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น มนุษย์จึงได้แสดงออกไปในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเป็นการบวงสรวงและอ้อนวอนให้อำนาจเหล่านั้นได้ช่วยเหลือตนให้รอดพ้นจากภัยต่าง ๆ และประสบแต่ความสุขความเจริญ

ความเชื่อถือของชนชาวไทยตั้งแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับชนชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อถือในสิ่งที่ตามปรกติมองไม่เห็นตัว แต่ถือและเข้าใจว่ามีฤทธิ์มีอำนาจอยู่เหนือตน อาจบันดาลให้ดีหรือให้ร้ายให้คุณหรือให้โทษได้ ซึ่งความเชื่อดังที่กล่าวมานี้เรียกว่า “ลัทธิผีสงเทวดา” อันเป็นคติศาสนาที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิมของมนุษย์ ที่มีวิวัฒนาการมาเป็นศาสนาที่มีความประณีตในปัจจุบัน

เสถียร พันธรังสี ในหนังสือศาสนาโบราณ ได้แสดงนัยแห่งความเชื่อในอำนาจลึกลับว่า มนุษย์ดึกดำบรรพ์ทุกเผ่า ต่างมีความเชื่อคล้ายคลึงกันว่า ร่างกายประกอบด้วยธรรมชาติ ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งได้แก่ เนื้อ หนัง กระดูก ที่เห็นอยู่ภายนอก อีกส่วนหนึ่งได้แก่ สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาปรากฏอยู่ภายใน สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นคือ เจตภูมิจึงหรือวิญญาณ (soul) ความเชื่อถืออันนี้ เชื่อว่าเจตภูมิจึงหรือวิญญาณ ไม่มีวันเสื่อมสลายตายจากโลกไป เป็นคติความเชื่อที่ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน และมูลเหตุของความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา และเป็นผลให้เชื่อต่อไปว่า เมื่อดวงวิญญาณยังมีอยู่ ดวงวิญญาณก็จะต้องกินต้องอาศัย ต้องใช้สอย สิ่งทั้งหลายที่เคยมีกินมีใช้มาแล้วในชีวิตอย่างไร ก็ต้องกินต้องใช้ในชีวิตข้างหน้าอย่างนั้น^๑

ขนิษฐา จิตชินะกุล ในหนังสือคติชนวิทยา อธิบายเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีสงเทวดาว่า คนไทยแม้ว่าโดยส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อในเรื่องผีสงเทวดาก็ยังคงได้รับการยอมรับนับถือมาช้านาน สังเกตได้จากไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรมใดจะต้องมีการเซ่นสรวงบูชา เชิญผีสงเทวดามาร่วมด้วยเสมอ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การนับถือผีสงเทวดาของมนุษย์ได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นใจให้แก่มนุษย์เป็นอันมาก^๒

บุบผา บุญทิพย์ ในหนังสือคติชาวบ้าน (Folklore) ได้อธิบายถึงความหมายของความเชื่อคือ ผลที่มนุษย์ค่อย ๆ เรียนรู้และทำความเข้าใจโลกมาเป็นจำนวนหลายพันปีและเชื่อว่ามีความ

^๑ เสถียร พันธรังสี, **ศาสนาโบราณ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓.

^๒ ขนิษฐา จิตชินะกุล, **คติชนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕)

ลึกลับที่จะทำให้มนุษย์ได้รับผลดีผลร้าย มนุษย์กลัวอำนาจของสิ่งลึกลับนั้น ต่อมาจึงได้มีพิธีต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเช่นบวงสรวง^๓

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ จากหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ กล่าวไว้เกี่ยวกับคติความเชื่อของชาวอีสานว่าคติความเชื่อ เจ้าภูมิ เจ้าไพร เจ้าป่า ผีसाงานางไม้ เป็นคติความเชื่อของชาวอีสานมาแต่โบราณ ซึ่งชาวไทยอีสานเรียกว่า “ไทยน้อย” เมื่ออพยพครอบครัวไปตั้งหมู่บ้านประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพอยู่แห่งใด มักเลือกชัยภูมิป่า เห็นเหมาะสมทำพิธีตั้งพระภูมิบ้าน เรียกว่า “ปู่ตา” หรือดอนปู่ตาให้เป็นพระภูมิเทวาอารักษ์ของหมู่บ้าน เพื่อคุ้มครองดูแลหมู่บ้านรักษาผู้คนและปศุสัตว์ ช่วยป้องกันอันตรายและภัย^๔

ธวัช ปุณโณทก อธิบายความหมายความเชื่อไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้าน ความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์หรือสังคมแม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านี้ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงแต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^๕

ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา จากหนังสือมนุษย์กับศาสนา แสดงไว้ในเรื่องศาสนาของมนุษย์ยุคบรรพกาล ว่าคนในสังคมยุคบรรพกาลเข้าใจว่าจะต้องมีอำนาจบางอย่างที่ทรงอำนาจภาพเป็นผู้กำหนดและกะเกณฑ์ให้เกิดขึ้น เนื่องจากภัยธรรมชาติ การเกิดการตายเป็นเรื่องที่มนุษย์ต้องประสบ และไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ มนุษย์จึงเริ่มมีความหวังว่าจะมีอำนาจลึกลับอย่างใดอย่างหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ สามารถช่วยตนให้พ้นจากอันตรายเหล่านั้นได้^๖

ยศ สันตสมบัติ จากหนังสือมนุษย์กับวัฒนธรรม แสดงไว้ว่า เรื่องผีและวิญญาณเป็นคติความเชื่อที่เป็นสิ่งสากล เราจึงสามารถพบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งทั่วโลกตลอดมาทุกยุคทุกสมัย หลักฐานโบราณคดีที่ทุกชุดค้นพบจากถ้ำของมนุษย์ นีแอนดัลท์ (Neandertes) เช่น ภาพวาดและวัตถุของใช้ที่บรรจุอยู่ในหลุมฝังศพเป็นสิ่งให้ที่ทำให้มนุษย์วิทยาสันนิษฐานว่า มนุษย์ก่อน

^๓ บุปผา บุญทิพย์, **คติชาวบ้าน (Folklore)**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด, ๒๕๓๒), หน้าบทคัดย่อ.

^๔ พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ, **วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้าบทคัดย่อ.

^๕ ธวัช ปุณโณทก, “วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ”, ใน **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๓๕๐-๓๕๑.

^๖ ปรีชา ช่างขวัญยืน และสมภาร พรหมทา, **มนุษย์กับศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

ประวัติศาสตร์มีความเชื่อเรื่องวิญญาณ โลกหน้าหรือชีวิตหลังความตาย (Life after death) หลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมนุษยวิทยาในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกยังยืนยันหนักแน่นว่า ไม่มีสังคมวัฒนธรรมใดที่ไม่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ หรือไม่มีความเชื่อทางศาสนา^๗

ดังนั้น ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของสังคมมนุษย์เรา และมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม จนอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและมีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับความเจริญเติบโตของสังคมมนุษย์ ในสมัยการก่อนการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์ยังไม่มี ความก้าวหน้าทันสมัย ไม่สามารถอธิบายเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติและสังคมได้ เช่น โลก ธรรมชาติ และสัตว์ เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ทำไมจึงมีกลางวันและกลางคืน เมื่อหาคำตอบไม่ได้ก็เชื่อว่ามีพระเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เทวดาที่บันดาลให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ขึ้น ในยุคปัจจุบันนี้ แม้ว่าจะหาคำตอบได้จากการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์หลายประการ เช่น โลกเกิดการแยกตัวจากดาวพระเคราะห์ จากดวงอาทิตย์ และโลกก็หมุนจากรอบดวงอาทิตย์ จึงทำให้เกิดมีกลางวันและกลางคืน มนุษย์จึงมีความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์แต่โลกธรรมชาติและสังคมชีวิตมนุษย์ที่ดำรงอยู่นี้ยังมีหลายสิ่งหลายอย่างที่ยังมีความ ลึกลับ ซึ่งวิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถอธิบายและหาคำตอบในเรื่องนี้ได้ มนุษย์จึงยังเชื่อสิ่งที่หาคำตอบ นั้นไม่ได้ว่าเป็นสิ่งนอกเหนือธรรมชาติและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งความรู้สึกนึกคิดเช่นนี้หาได้เกิดขึ้นกับคนทั่วไปเท่านั้น หากยังเกิดกับนักปราชญ์และนักวิทยาศาสตร์ด้วยเช่นกัน จึงมีนักวิทยาศาสตร์จำนวน ไม่น้อยที่ค้นคว้าหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติและสังคมไม่ได้ เลยหันกลับมาเข้าใจว่า เป็นเรื่องของสิ่งนอกเหนือธรรมชาติแทน จนกลายเป็นคนเชื่อศาสนาและนิยมในเรื่องของจิตวิญญาณ

ดังนั้น ปัจจุบันความเชื่อและพฤติกรรมของประชาชนในสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการรับเอาความเจริญก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งการนำเอาวัฒนธรรมของชาวตะวันตกเข้ามาโดยขาดการ กลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้วัตถุเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้ามสภาวะ จิตใจของประชาชนในชาติเสื่อมถอย ตกต่ำ ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ไม่มีความเกรงกลัวต่อการทำ ชั่ว ทั้งที่คนไทยมีหลักยึดเหนี่ยวหรือแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ คำสอนของพระพุทธศาสนา แต่ผู้ ที่นำหลักธรรมมาใช้จริง ๆ นั้นมีน้อยลงทุกที วันเวลาผ่านไปจำนวนคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธแต่ใน ทะเบียนบานมีมากขึ้นทุกที ทำให้แนวทางในการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป แต่สังคมมนุษย์เรานั้นก็ยังคงมี

^๗ ยศ สันตสมบัติ, มนุษย์กับวัฒนธรรม, แก้วไขเพิ่มเติม, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๗๘-๒๗๙.

ความเชื่อในเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การนับถือผีบางเทวดา เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดความสุขทางใจและให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองต่อไป

๒.๑.๓ หลักในการบำเพ็ญบุญกุศลในทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “บุญ” (บุญ) มีความหมายที่ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ดังนี้

บุญ คือ เครื่องชำระสันดาน^๘ หมายถึง เครื่องชำระล้างทำจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ด้วยการชำระล้างที่ต้นเหตุของความชั่ว (อกุศลกรรม) จึงจะส่งผลให้เกิดบุญ ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “อริยมรรคมีองค์ ๘ เป็นเครื่องกำจัด ชำระ ล้าง และซักฟอกกิเลสทุกชนิด ความทุจริตทุกทาง ความกระวนกระวายทุกอย่าง ความเร่าร้อนทุกสถาน ความเดือดร้อนทุกประการ และซักฟอกอกุศลลาภสังขารทุกประเภท

บุญ คือ กรรมดี (กุศลกรรม) หมายถึงการกระทำที่ดี หรือการกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาทางกาย วาจา และใจที่ดี จึงเป็นเหตุให้เกิดกรรมดี ดังมีพระพุทธพจน์ว่า

“บุคคลทำกรรมใดทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ กรรมนั้นแลเป็นสมบัติของเขา ทั้งเขาจะนำกรรมนั้นไปได้ อนึ่งกรรมนั้นย่อมติดตามเขาไป ดุจเงาติดตามตัวไป ฉะนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลทำกรรมดี สละสลวยเป็นสมบัติในโลกหน้า เพราะบุญ เป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลายในโลกหน้า”^๙

บุญ คือ ความสุขหมายถึง ความสุขที่ประกอบด้วยทางกาย (กายิกสุข) และทางใจ (เจตสิกสุข) เป็นธรรมที่น่าปรารถนาประการหนึ่งของมนุษย์ ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “สุขที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ หาได้ยากในโลก”^{๑๐}

ดังนั้น บุญ ตามความหมายดังที่ได้กล่าวข้างต้น จึงมุ่งเอาผล คือ ความสุข ความเจริญ ทั้งทางร่างกายและจิตใจเพื่อก่อให้เกิดความผ่องใส สงบ และเกิดความพอใจที่จะทำความดีให้สูงขึ้น ๆ ขึ้นไป

อนึ่ง บุญอาจหมายถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

๑. หมายถึง ผลบุญ คือ ผลของกุศลหรือผลของความดี ดังมีพุทธพจน์ว่า “บุญนี้ย่อมเจริญขึ้นได้ดังนี้ เพราะการสมทานกุศลธรรมเป็นเหตุ”^{๑๑}

^๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๒๘, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙), หน้า ๑๘๓.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๕๒ .

^{๑๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐/๖๐.

๒. หมายถึง ความประพฤตีสัจจรีในระดับกามาวจร ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “บุรุษบุคคลนี้ตกอยู่ในอวิชชา ถ้าสังขารที่เป็นบุญปรุงแต่ง วิญญาณก็ประกอบด้วยบุญ”^{๑๒}(เท่ากับบุญญาภิสังขาร)

๓. หมายถึง ภพที่เกิดซึ่งเป็นสุคติพิเศษ คือ วิญญาณที่เข้าถึงบุญ ดังมีพระพุทธพจน์ว่า “พราหมณ์ผู้มุ่งบุญ ควรบูชาจัดถวายเครื่องไทยธรรมให้เหมาะแก่กาล แก่เหล่าชนผู้ไม่มีตัณหา เป็นเหตุให้เกิดภพใหม่ ในโลกไหน ๆ คือในโลกนี้หรือโลกหน้า”^{๑๓}

๔. หมายถึง กุศลเจตนา เช่นในคำว่า บุญกิริยาวัตถุ^{๑๔}(เท่ากับกุศลกรรม)

๕. หมายถึง กุสลาภิสังขาร เป็นเหตุให้เกิดในโลกธาตุ ๓ อย่างใดอย่างหนึ่ง ตรัสเรียกว่า บุญ^{๑๕}

๖. หมายถึง กุศลธรรมในภูมิทั้งสาม เช่นในคำว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ากลัวบุญเลย คำว่า บุญ นี้ เป็นชื่อของความสุข”^{๑๖}

เพราะฉะนั้น สรุปได้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นกรรมดี (กุศลกรรม) หรือการกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนาทางกาย วาจา และใจที่ดี ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ทั้งต่อตนเองหรือผู้อื่น ส่งผลให้บุคคลมีความสุขสงบสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ กำจัดสิ่งเศร้าหมองที่เรียกว่า กิเลสให้หมดสิ้นไป ดังนั้น การหมั่นบำเพ็ญบุญจึงเป็นการช่วยลดละเลิกความโลภ อันเป็นสาเหตุหนึ่งของความทุกข์ให้ออกไปจากจิตใจ ทำให้ใจเป็นอิสระ พร้อมจะก้าวต่อไปในคุณความดีอย่างอื่น หรือเปิดช่องให้นำเอาคุณสมบัติอันดีงามอื่น ๆ มาใส่เพิ่มเติมแก่ชีวิต เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงยิ่งขึ้น เพราะเป็นบุคคลผู้มีคุณธรรม มีความดี บุญจึงทำให้เกิดภวาระน่าบูชาแก่ผู้ที่บำเพ็ญบุญ และเมื่อได้ทำบุญแล้ว จิตใจก็อัมเอบเป็นสุขที่ประณีตลึกซึ้งขึ้นไป เป็นความสุขที่ยั่งยืนยาวนาน และเป็นความสุขที่สงบประณีต เพราะการที่ได้บำเพ็ญบุญมาดีแล้วนั้นจึงส่งผลให้มีความสุขตลอดถึงส่งผลให้ไปสู่พระนิพพานอันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาได้

ความหมายของคำว่าบุญตามคำอธิบายของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธมฺมธโร) ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” หมายถึง กรรมที่ทำด้วยเจตนาดีมีจิตสะอาดผ่องใส ผลลัพธ์จะออกมาเป็นความสุขท่านเรียกว่า บุญ โดยใจจะเป็นผู้สั่งให้เกิด

^{๑๒} ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๕๑/๑๐๑.

^{๑๓} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๕๐๒/๖๑๔.

^{๑๔} ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๖๐/๔๑๕.

^{๑๕} ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๕/๑๐๘

^{๑๖} อจ.สตุตทก. (ไทย) ๒๓/๖๒/๑๒๐., ชุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๓๖๖.

การกระทำทางกายและทางวาจา การแสดงออกทางกายและทางวาจาที่เป็นบุญนี้ เรียกว่า กายสุจริต วจีสุจริต^{๑๗}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” มีความหมายที่สำคัญอยู่ตรงที่ตรงกันข้ามกับบาป ดังนั้น โดยหลักทั่วไปจึงถือได้ว่า บุญนั้นเป็นเครื่องชำระล้างบาป เมื่อชำระบาปได้ก็ทำให้สบายใจ เพราะฉะนั้น เมื่อก้าวโดยผล บุญก็เป็นชื่อของความ สุข ความสบายใจ ความพอใจ ความอึดใจนั่นเอง ซึ่งความสบายใจหรือความสุขนี้มีอยู่เป็นชั้น ๆ และสำคัญอยู่ที่ว่าจริงหรือไม่จริง ถ้าเป็นบุญจริง ต้องเป็นการทำลายสิ่งที่เรียกว่า ตัวกู ของกู จึงจะเป็นบุญจริงไม่ใช่บุญปลอม^{๑๘}

พระธรรมธีรราชฆานุมณี (โชดก ญาณสิทธิเถร) ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” มีความหมายอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) แปลว่า ชำระ หมายความว่า ชำระกาย ชำระวาจา และชำระใจให้สะอาด ดุจสบู่นอกผ้าให้สะอาด (๒) แปลว่า เต็ม หมายความว่า ผู้ปฏิบัติต้องเต็มใจทำ และตั้งใจของผู้ทำให้เต็มเปี่ยมไปด้วยความดี (๓) แปลว่า กรอง หมายความว่า กรองกิเลสชั้นหยาบ ชั้นกลาง ชั้นละเอียดทิ้งตามส่วนสัดของบุญ และ (๔) แปลว่า ความสุข หมายความว่า บุญนั้นเป็นเหตุให้เกิดความสุข ทั้งในภพนี้และภพหน้า^{๑๙}

พระเทพสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ) ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” มีความหมายอยู่ ๓ ลักษณะ คือ (๑) บุญ หมายถึง สภาพของจิต หรือคุณของจิตใจที่ผ่องใส (๒) บุญ หมายถึง ความสุข ความเจริญ และ (๓) บุญ หมายถึง การทำความดี เช่น การให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น^{๒๐}

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” เมื่อก้าวโดยสภาพ ได้แก่ คุณชาติที่ชำระสันดานให้เกิดความผ่องใส กล่าวโดยเหตุ ได้แก่ การทำความดี กล่าวโดยผล ได้แก่ ความสุข^{๒๑}

^{๑๗} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร), **มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๘๖.

^{๑๘} พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ), **บุญยิ่งกว่าบุญ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^{๑๙} พระธรรมธีรราชฆานุมณี (โชดก ญาณสิทธิเถร), **มงคล ๓๘ ประการ**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๔๘), หน้า ๔๗.

^{๒๐} พระเทพสุทธิกวี (พิจิตร จิตตวณฺโณ), **โทษของกาม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ขวณพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๕.

^{๒๑} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕-๑๒๖.

จ. ธรรมศรี (นามแฝง) ได้นิยามคำว่า “บุญ” ไว้ในหนังสืออานิสงส์ ๑๐๘ ดังนี้

๑. หมายความว่า ชำระ คือ ชำระกายให้สะอาดด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ชำระปากให้สะอาดด้วยการไม่พูดคำเท็จ ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดเพ้อเจ้อ ชำระใจให้สะอาด โดยไม่คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่คิดประทุษร้ายผู้อื่น ไม่คิดเห็นผิดไปจากหลักธรรม

๒. หมายความว่า เต็ม คือ ทำใจให้เต็มด้วยการทำ การพูด การคิดที่สุจริตหรือที่เรียกว่า ความดี

๓. หมายความว่า กรอง คือ กรองกิเลสอย่างหยาบที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่สายตาผู้อื่น เช่น ความโกรธออกเสีย กรองกิเลสอย่างกลาง เช่น ความพอใจในกามคุณ คือ ความหลงผิดในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสออกไปเสีย และการกรองกิเลสอย่างละเอียดที่เรียกว่าอาสวะ ซึ่งหมักต้องอยู่ในใจออกไปเสีย

๔. หมายเอาเหตุให้เกิดความสุข คือ สุขกายเพราะไม่ต้องถูกจำจอง ไม่ต้องถูกตีให้ร่างกายบอบช้ำ ไม่ต้องถูกฆ่า สุขใจเพราะไม่ต้องสู้ตั้งกลัวความผิดจะตามมาสนอง

สุขภาพที่ชำระให้เกิดความสะอาด – กรองกิเลสออกไปจากใจ – ทำใจให้เต็มด้วยความดี – เหตุให้เกิดความสุข ทั้ง ๔ ประการนี้คือ บุญ^{๒๒}

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” คือ การกระทำความดีตามหลักคำสอนในศาสนา ความดี คุณงามความดี^{๒๓}

พจนานุกรม บาลี – ไทย ฉบับภูมิพโลภิกขุ ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” ศัพท์บาลีว่า ปุญญะ แปลว่า กรรมดี ความดี กุศล^{๒๔}

พจนานุกรม บาลี – ไทย อังกฤษ – สันสกฤต ได้กล่าวไว้ว่า “บุญ” หรือ ปุญญะ หมายถึง กุศลกรรมหรือธรรมชาติอันชำระ^{๒๕}

^{๒๒} จ. ธรรมศรี (นามแฝง), อานิสงส์ ๑๐๘ กัณฑ์, (กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.), หน้า ๕๒๗-๕๒๘.

^{๒๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๓๐.

^{๒๔} รสลิน คัคณางค์, พจนานุกรม บาลี – ไทย ฉบับภูมิพโลภิกขุ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘๗.

^{๒๕} กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๘๐.

สรุปความได้ว่า บุญ คือ เครื่องชำระกาย วาจา และใจ ให้สะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสหรือเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย เป็นกรรมดี (กุศลกรรม) อันประกอบไปด้วยเจตนาที่บริสุทธิ์ ส่งผลให้เกิดความสุขความเจริญ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

ความสำคัญของบุญ

บุญมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะบุญเป็นเครื่องชำระล้างจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย เปรียบเหมือนน้ำที่สะอาดชำระล้างสิ่งสกปรกโสโครกให้สะอาด อันจะส่งผลให้จิตใจมีสุขภาพที่ดีขึ้น สะอาดบริสุทธิ์ ตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มีเจตนากระทำแต่กรรมอันดีงาม และเป็นประโยชน์ ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงนิพนธ์เรื่องความสำคัญของบุญไว้หลายประการ ดังนี้

บุญ ๒ นั้น คือ (๑) กุศลมูล ได้แก่ อโลภะ โอทสะ โอมหะ (๒) กุศล ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา อธิบายว่า คนผู้ไม่โลภแล้วย่อมบริจาคทาน ไม่ดูร้ายจึงอาจรักษาศีล ไม่หลงแล้วย่อมเจริญภาวนา

บุญ ๓ นั้น คือ (๑) เป็นกายกรรม วจีกรรม มโนกรรม (๒) เป็นกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต (๓) เป็นบุญกิริยาวัตถุ คือ ฐานสำหรับทำบุญ ได้แก่ ทาน ศีล ภาวนา

บุญ ๔ นั้น คือ (๑) บุญ อันเป็นภูมิของสามัญสัตว์ผู้เสพกาม (๒) บุญ อันเป็นภูมิของท่านผู้ได้ฌานมีรูปฌานเป็นอารมณ์ (รูปาวจร) (๓) บุญ อันเป็นภูมิของท่านผู้ฌานมีรูปฌานเป็นอารมณ์ (อรุปาวจร) (๔) บุญ อันเป็นภูมิของพระอริยะบุคคล (โลกุตตระ)

บุญในพระคานานี้ หมายเอาบุญอันเป็นส่วนโลกียะ ไม่ถึงโลกุตตระ กล่าวโดยเฉพาะทรงเจาะเอาบุญเป็นกามาวจร บุคคลผู้ตั้งใจทำบุญจริง ๆ ย่อมไม่มุ่งผลภายนอก เช่น ลาภ ยศ และสรรเสริญ ย่อมมีใจด้วยผลภายใน กล่าวคือ ความรู้สึกรู้ว่าทำได้ทำความดีไว้^{๒๖}

ดังนั้น บุญจึงเป็นเครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ เป็นเครื่องเกื้อหนุนกันและกัน เพราะเมื่อบุคคลได้ทำบุญแล้ว ย่อมมีความเบิกบานแจ่มใส ไม่เดือดร้อนใจ จิตใจเกิดสมาธิ ย่อมได้รับความสุข บุญจึงเจริญขึ้นได้

นอกจากนี้ พระมหาภาสกร คุณุตตโร ยังได้กล่าวถึงความสำคัญของบุญที่บุคคลทั้งหลายได้กระทำไว้แล้วว่า ย่อมมีความปรารถนาถึงผลประโยชน์อยู่ ๓ ประการ คือ (๑) ทำบุญเพื่อ

^{๒๖} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๒๖๓-๒๖๔.

ผลในชาตินี้และชาติหน้า (๒) ทำบุญเพื่อไปสู่ความหลุดพ้น และ (๓) ทำบุญเพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย^{๒๗} โดยมีอธิบายขยายข้อความที่ได้กล่าวมาข้างต้น ดังนี้

๑. การทำบุญเพื่อความสุขในชาตินี้และชาติหน้า

การทำบุญเพื่อให้ได้มีความสุข ถือว่าเป็นการหวังผลของมนุษย์ทุกคน ที่ต้องแสวงหามา ประกอบกับการดำเนินชีวิต โดยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งความสุขของมนุษย์ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ ๔ ประการ คือ

๑. อตถิสุข (สุขที่เกิดจากการมีทรัพย์)
๒. โภคสุข (สุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์)
๓. อานันทยสุข (สุขที่เกิดจากการไม่มีหนี้)
๔. อนวัชชสุข (สุขที่เกิดจากความประพฤติที่ไม่มีโทษ)^{๒๘}

ดังนั้น คำสอนในทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นการสอนให้กระทำแต่ความดี (กุศลกรรม) เพื่อให้ได้รับประโยชน์สุขต่อการดำเนินชีวิต หมายถึง การปฏิบัติตนให้มุ่งมั่นต่อการทำบุญอย่างสม่ำเสมอ เช่น การให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา อันมีการสำรวมกาย วาจา และใจ เพื่อฝึกตนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของบุญอยู่เสมอ เพราะบุญที่ได้ทำนั้นเป็นทรัพย์ภายในอันประเสริฐหรือที่เรียกว่า “อริยทรัพย์” ซึ่งใครก็ขโมยหรือแย่งชิงเอาไปมิได้ เมื่อผู้ใดได้ทำบุญอย่างสมบูรณ์ดีแล้ว บุญก็ย่อมส่งผลให้ผู้นั้นได้รับประโยชน์สุข ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า สืบต่อไป

๒. ทำบุญเพื่อความหลุดพ้น

การทำบุญเพื่อความหลุดพ้น ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง (พระนิพพาน) เพราะจะส่งผลให้ผู้ที่กระทำได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งผู้ที่หวังความหลุดพ้นจึงต้องอาศัยบุญเป็นเหมือนเรือข้ามไปสู่ฝั่ง ก็หมายความว่า การทำบุญในเบื้องต้น ผู้ที่ต้องอาศัยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นไป เพื่อให้หลุดพ้นไปจากอำนาจของกิเลสทั้งหลายทั้งปวง นั่นก็คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เพราะว่าการให้ทานเป็นการกำจัดกิเลสอย่างหายาออกไปจากใจ นั่นก็คือความเห็นแก่ตัวและความตระหนี่ การรักษาศีลก็เพื่อเป็นเครื่องกำจัดกิเลสอย่างกลาง และการเจริญภาวนานั้นเป็นไปเพื่อการกำจัดกิเลสอย่างละเอียด นั่นคือการฝึกปัญญา มองให้เห็นถึงคุณและโทษทั้งหลาย จึงส่งผลให้ผู้ที่กระทำได้รับผลประโยชน์สุขจากความหลุด

^{๒๗} พระมหาภาสกร คุณุตตโร, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องบุญในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘-๒๑.

^{๒๘} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๖๒/๑๐๕.

พื้นที่แท้จริง ดังมีพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในนิกายสุตตว่า “สมบัติของมนุษย์ก็ดี ความยินดีในเทวโลกก็ดี สมบัติคือ นิพพานก็ดี ทั้งหมดจะละได้ด้วยขุมทรัพย์นี้”

๓. การทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย

ในสังคมไทยยุคปัจจุบันนี้ มีระเบียบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่นิยมปฏิบัติต่อการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย เช่น การทำบุญสวดศพ การทำบุญครบรอบ ๗ วันบ้าง ๕๐ วันบ้าง ๑๐๐ วันบ้าง หลังจากวันตาย การทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายนี้ ได้มีการแล้วถึงผลทานที่มีการอุทิศไปให้สัตว์ผู้ตายไปแล้วว่าเปรตทั้งหลายเหล่านั้นได้บริโภคอาหารหรือไม่ มีความปลาบปลื้มยินดีหรือไม่ ดังมีพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ในติโรกฐสูตรว่า

ในโลกแห่งเปตวิสัยนั้น ไม่มีการทำอะไรทำนา การค้าขายก็ไม่มี การแลกเปลี่ยนด้วยเงินทองก็ไม่มี ผู้ที่ได้ไปเกิดในโลกแห่งเปตวิสัยนั้น ย่อมดำรงชีพอยู่ได้ก็ด้วยผลบุญทานที่ญาติมิตรอุทิศส่งไปให้จากโลกมนุษย์นี้ เปรียบเหมือนน้ำฝนที่ตกลงมาในที่ดอนย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉันทใด ทานที่ทายกอุทิศให้จากโลกมนุษย์นี้ ก็ย่อมสำเร็จผลแก่พวกเปรตอย่างแน่นอนฉันทนั้น เพราะฉันทนั้นกุลบุตรที่ระลึกถึงอุปการคุณที่ญาติผู้ละจากโลกนี้ไปแล้วว่า ท่านผู้ตายเคยให้สิ่งนี้แก่เรา ท่านผู้ได้เคยทำสิ่งนี้ให้กับเรา ท่านเป็นญาติ เป็นมิตร และเป็นสหายของเรา เพราะฉันทนั้นเมื่อท่านมาลวงกลับไปเราก็คควรทำบุญอุทิศไปให้แก่ญาติ เพราะการร้องให้ คร่ำครวญ อาลัยอาวรณ์นั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ตายเลย ญาติทั้งหลายก็คงสภาพอยู่อย่างนั้น^{๒๙}

สรุปความว่า บุญนั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างยิ่ง เพราะบุญเป็นเครื่องชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย เป็นอาหารที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้ชุ่มชื้น ยกกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ลดความเห็นแก่ตัว ทำให้มีความรักความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กันและกัน สร้างกุศลกรรมที่ดีงามต่าง ๆ ออกมา ทั้งทางกาย วาจาและใจ อันส่งผลที่จะนำไปสู่จุดหมายที่ดี ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสสอนว่า “ผู้ทำบุญไว้ ย่อมเปลितเปล็นใจในโลกนี้ เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วก็ยังเปลितเปล็นใจในโลกหน้า ก็จะได้ชื่อว่าเปลितเปล็นใจในโลกทั้งสอง คือ โลกปัจจุบันนี้และโลกเบื้องหน้าตามผลบุญที่ได้ทำไว้ ดังนั้น บุคคลที่หมั่นทำบุญอยู่เสมอ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนา อย่างสมบูรณ์ดีแล้ว ย่อมได้รับความสุขความเจริญในชาตินี้ เมื่อตายไปแล้วย่อมไปสู่สุคติภูมิ อันเป็นประโยชน์สุขในชาติหน้า ตลอดถึงการได้ประโยชน์อย่างอื่นนั้นก็คือ พระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

^{๒๙} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๖-๘/๑๖.

ประเภทของบุญ

การทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ถือว่ามีส่วนต่อการทำประโยชน์แก่บุคคลทั้งหลาย เช่น สงเคราะห์เกื้อกูล เสียสละแบ่งปัน ลดความเห็นแก่ตัว เสียสละผลประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อบูชาผู้มีพระคุณ เพื่อเป็นปัจจัยให้ตัวเราเองได้ บรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดดังที่ได้กล่าวมานั้น ก็ขึ้นอยู่กับผู้ทำบุญจะมีความประสงค์อย่างไร ดังนั้น การทำบุญในทางพระพุทธศาสนา จึงมีวิธีการทำบุญโดยการใช้หลักของ “บุญกิริยาวัตถุ” คือ ที่ตั้งแห่งการทำบุญ หรือหลักแห่งการทำดี ซึ่งบุญกิริยาวัตถุเมื่อกล่าวโดยย่อแล้ว มีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. ทานมัย	บุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน
๒. ศีลมัย	บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย	บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา ^{๓๐}

แต่เมื่อกล่าวโดยขยายความแล้วมี ๑๐ ประการ คือ

๑. ทานมัย	บุญที่สำเร็จด้วยการให้ทาน
๒. ศีลมัย	บุญที่สำเร็จด้วยการรักษาศีล
๓. ภาวนามัย	บุญที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนา
๔. อปจายนมัย	บุญสำเร็จด้วยการประพดีถ่อมตนแก่ผู้ใหญ่
๕. เวยยาวัจจมัย	บุญสำเร็จด้วยการชวนชวาย ในกิจที่ชอบ
๖. ปัตติทานมัย	บุญสำเร็จด้วยการให้ส่วนบุญ
๗. ปัตตานุโมทนามัย	บุญสำเร็จด้วยการอนุโมทนาในส่วนบุญ
๘. อัมมเทศนามัย	บุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรม
๙. อัมมสวนมัย	บุญสำเร็จด้วยการฟังธรรม
๑๐. ทิฏฐุชุกัมม	การทำความเห็นให้ตรง ^{๓๑}

จากการแยกประเภทของบุญตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ดังกล่าวนี้ จะเห็นว่า บุญกิริยาวัตถุ ๓ นั้น ปรากฏในพระไตรปิฎก แต่บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ปรากฏในคัมภีร์รุ่นหลัง ๆ เช่น อรรถกถาที่ขนิทาย และอภิธรรมัตถสังคหะ เป็นต้น ดังนั้น การขยายบุญกิริยาวัตถุออกเป็น ๑๐ อย่าง ก็เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักและเข้าใจหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

^{๓๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๐๕/๑๕๕., ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙.

^{๓๑} ที.ปา.อ. (ไทย) ๓/๒/๓๑๔., ชุ.อิติ.อ. (ไทย) ๑/๔/๓๙๐., สมมงคลวิลาสินี นาม ที่ขนิทายฎจกถา ปาฎีกวคควณนา (ตติโย ภาค), (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๓๐๖.

ดังนั้น การทำบุญตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ ๓ นั้น จึงมีหลักปฏิบัติที่ครอบคลุมถึง บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ด้วย ซึ่งชี้ให้เห็นว่า หลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนามีขอบเขตแห่งการทำบุญไว้ บริบูรณ์ดีอยู่แล้ว โดยมีหลักปฏิบัติที่สำคัญเพื่อเป็นบทพื้นฐาน คือ การให้ทาน สอนให้รู้จักการ เสียสละและละความเห็นแก่ตัว การรักษาศีล สอนให้มีความประพฤติตนด้วยการสำรวมกาย วาจา และการเจริญภาวนา สอนให้รู้จักการฝึกจิตใจ หรือการขัดเกลาจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์จากเครื่อง เสร้าหมองทั้งหลาย โดยการใช้สติปัญญาพิจารณาในสิ่งที่เป็นประโยชน์และดีงาม จึงจะส่งผลให้ผู้ ทำบุญได้รับอานิสงส์หรือประโยชน์ที่ควรจะได้รับอย่างครบถ้วนบริบูรณ์

ลักษณะของบุญ

การทำบุญ ถือได้ว่าเป็นการทำกรรมดี (กุศลกรรม) โดยการปฏิบัติตนทางกาย วาจา และใจที่ดี บุญก็ย่อมส่งผลแก่ผู้ปฏิบัติให้ได้รับความสุข ดังนั้น ลักษณะของบุญจึงมีความสำคัญต่อการ ปฏิบัติตนเพื่อให้ได้รับความสุข หมายความว่า ลักษณะของบุญ เป็นเรื่องของนามธรรมที่ส่งผลให้จิตใจ มีความสุขเป็นผลตอบรับออกมา

ดังนั้น ลักษณะของบุญจึงมีผลเป็นความสุขอย่างแท้จริง นั่นคือ สุขกาย และ สุขใจ แต่ในที่นี้ต้องพิจารณาจิตใจของบุคคลเป็นอันดับแรก เพราะเมื่อบุญให้ผลก็ย่อม ที่จะให้ผลทางใจก่อน หมายความว่า เมื่อผู้ใดทำบุญแล้ว ผลบุญย่อมทำให้ผู้นั้นมีความปลื้มใจ อิ่มเอิบใจ มีความสุขใจ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นความรู้สึกภายในจิตใจ บางครั้งก็แสดงออกทางกาย มีการ ยิ้มแย้มให้ปรากฏ เป็นต้น ส่วนความรู้สึกภายในจิตใจนั้น ต้องประสบด้วยตนเองเท่านั้นจึงจะรู้สึกได้ เหมือนกับการที่เรารับประทานอาหาร แม้นอนจะบอกกับผู้อื่นว่าอาหารนี้รสอร่อยดี แต่อย่างไรก็ตาม ผู้อื่นก็ไม่ทราบความรู้สึกของผู้บอกได้ นอกจากเขาจะรับประทานอาหารนี้ด้วยตนเอง จึงจะทราบ ความรู้สึกได้ว่าอาหารมีรสอร่อยแค่ไหน เพียงใด การมีความสุขจากการบำเพ็ญบุญนี้ก็เช่นเดียวกัน บุคคลที่ทำบุญก็ย่อมจะทราบด้วยใจของตนว่ามีความสุขเพียงใด และเมื่อหวนระลึกถึงบุญที่ตนทำ เมื่อใด จิตใจก็จะมีสุข อิ่ม อิ่ม มีความสุขใจเมื่อนั้น ดังนั้น จึงชี้ให้เห็นได้ว่า ผลของบุญคือความดีที่ ให้ผลเป็นความสุขที่เกิดจากความบริสุทธิ์ใจ เพราะการบำเพ็ญบุญคือความดีโดยตรง เพื่อมุ่งชำระ พอกล้างจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่ง อกุศลกรรมทั้งหลาย การบำเพ็ญบุญเพื่อให้ได้บุญนี้จึงเป็นความสุขในปัจจุบัน ซึ่งบุญจึงเป็นขุมทรัพย์ที่ สามารถติดตามบุคคลผู้ทำบุญมาดีแล้ว ให้ไปสู่สัมปรายภพเบื้องหน้าได้ ตามอำนาจแห่งบุญกุศลที่ได้ ทำไว้แล้วนั่นเอง

สรุปความว่า ลักษณะของบุญ เป็นกรรมอันดีงาม ไม่มีโทษ เพราะบุญเป็นนามธรรมที่ส่งผลให้จิตใจกระทำแต่สิ่งที่ดีงามอันจะก่อให้เกิดความสุขได้ เมื่อบุคคลใดได้ทำการบำเพ็ญบุญอย่างสม่ำเสมอ บุญก็จะส่งผลให้มีแต่ความสุขยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะโดยปกติทั่วไปแล้ว เมื่อบุคคลใดมีใจโน้มไปในการทำบุญ ก็ย่อมมีความปรารถนาที่จะสั่งสมบุญไว้ให้มาก เรียกว่าเป็นการพอกพูนบุญหรือเป็นการเสริมบุญบารมีให้แก่ตนเอง เพื่อปรารถนาให้ตนได้มีความสุขมากยิ่งขึ้นไป ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนบุคคลที่ไม่ได้พยายามพอกพูนบุญกุศล มีความประมาทบริโภคแต่บุญเก่าของตน เมื่อบุญที่ตนได้ทำไว้หมดสิ้นไป ก็ต้องประสบกับความทุกข์ยาก มีความลำบาก ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา นั่นคือความเสื่อมจากโภคทรัพย์ และบริวารสมบัติ อันปราศจากความสุขโดยสิ้นเชิง

๒.๒ ประวัติวัดมหาบุศย์

ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งพระพุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจวบจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากในสมัยครั้งพุทธกาลมีวัดและพระพุทธรูปจำนวนมากที่ก่อสร้างขึ้นด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอันแรงกล้าของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาอย่างเปี่ยมล้นและมีความทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมไทยจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ

วัดมหาบุศย์ (แม่น้ำค พระโขนง) ถือได้ว่าเป็นสถานที่สำคัญวัดหนึ่ง ที่ได้เป็นสถานที่ศูนย์รวมจิตใจและหล่อหลอมความศรัทธาไว้เป็นเนื้อเดียวกัน นอกจากนี้วัดมหาบุศย์ (แม่น้ำค พระโขนง) ยังเป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญ เพื่อเป็นที่กราบไหว้บูชาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพุทธศาสนิกชนชาวไทยและชาวต่างชาติที่มีความเลื่อมใสศรัทธามาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะรูปปั้นแม่น้ำค ที่ได้ตั้งอยู่ที่วัดมหาบุศย์แห่งนี้ ณ ศาลาเรือนไทยวัดมหาบุศย์ ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งรูปปั้นแม่น้ำคพระโขนง และมีตำนานควบคู่กันมา ซึ่งตามประวัติของวัดมหาบุศย์ นั้นมีดังต่อไปนี้

วัดมหาบุศย์ เป็นวัดโบราณ ได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๐๕ ก่อนเสียกรุงให้พม่า ๕ ปี ซึ่งมีเรื่องเล่ากันว่า เดิมวัดมหาบุศย์มีชื่อเดิมว่า "วัดสามบุตร" กล่าวคือ บุตรชายสามคนที่เป็นพี่น้องร่วมกันได้สร้างขึ้น และเข้าใจว่าเสนาสนะสิ่งก่อสร้างในวัดขณะนั้นคงจะเป็นเครื่องไม้เสียเป็นส่วนมาก ซึ่งเป็นวัสดุที่ไม่คงทน ครั้นกาลต่อมาวัดมหาบุศย์ได้มีสภาพกลายเป็นวัดร้าง

ต่อมาพระมหาบุศร์ เปรียญธรรม ๕ ประโยค จากสำนักวัดเลียบ (วัดนี้ต่อมาในรัชกาลที่ ๑ ได้ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า “วัดราชบูรณะ”) กรุงเทพมหานคร ซึ่งท่านได้เดินทางมาเยี่ยมญาติโยมของท่านซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในคลองพระโขนงในเวลานั้น บรรดาชาวบ้านพระโขนงจึงได้

พร้อมใจกันกราบอาราธนานิมนต์ให้ท่านอยู่วัดสามบุตรแห่งนี้ เพื่อที่จะได้ช่วยเป็นผู้นำในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดสามบุตรในขณะนั้น หรือจะเรียกว่าสร้างวัดใหม่ทั้งวัดก็น่าจะได้

เมื่อการสร้างหรือการบูรณปฏิสังขรณ์วัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจึงได้พากันเปลี่ยนนามวัดใหม่จาก "วัดสามบุตร" เป็น "วัดมหาบุตร" ตามชื่อของพระมหาบุตร จนกระทั่งภายหลังต่อมาปูชนียสถานภายในวัดได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของบ้านเมือง รวมทั้งได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็นทางราชการว่า "วัดมหาบุศย์" ดังที่เห็นและใช้อยู่ตราบนานจนในปัจจุบันนี้ แต่ก็ยังมีประชาชนนิยมเรียกอีกนามหนึ่งว่า "วัดแม่นาค พระโขนง" ทั้งนี้ก็เพราะว่าเห็นจะเป็นด้วยอิทธิพลของวรรณกรรมเรื่องแม่นาค พระโขนง นั่นเอง

วัดมหาบุศย์ ตามประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร ฉบับกรมการศาสนาจัดพิมพ์ตอนที่ ๑ ว่าวัดมหาบุศย์ มีฐานะเป็นสำนักสงฆ์อยู่หลายปี トラบถึงประมาณปี พ.ศ.๒๔๕๕ ต้นรัชกาลที่ ๖ จึงได้มีการบูรณเสนาสนะขึ้นอีก ด้วยโดยได้รับพระราชวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน พ.ศ.๒๔๕๙ มีเขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๒ เส้น ยาว ๒ เส้น ๗ วา ครั้นถึง พ.ศ.๒๔๗๐ อุโบสถหลังที่สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๕๙ นั้น ได้ชำรุดทรุดโทรมจึงได้ทำการรื้อถอนออกแล้วก่อสร้างขึ้นใหม่ กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๓ เมตร หน้าบันสลักเป็นลายกนกไทยรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ หลังคาทรงไทยซ้อนสองชั้น

ครั้นถึง พ.ศ.๒๕๐๐ ทางวัดได้ทำการบูรณใหม่เปลี่ยนกระเบื้องหลังคาเป็นกระเบื้องเคลือบสี เปลี่ยนช่อฟ้าใบระกาหางหงส์และหน้าบันใหม่ทั้งหมด เสร็จเรียบร้อยแล้วได้เชิญฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นมาเป็นประธานในพิธียกช่อฟ้าวัดมหาบุศย์ เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสถาพรสืบมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ดังนั้น วัดมหาบุศย์นั้น ถือได้ว่าเป็นวัดขนาดกลางตั้งอยู่กลางชุมชน ริมถนนอ่อนนุช อยู่ในซอยอ่อนนุช ๗ ระยะห่างจากถนนสุขุมวิท ๗๗ เพียง ๑ กิโลเมตร ทำให้การเดินทางมาวัดมหาบุศย์ มีระยะทางใกล้กว่าวัดอื่น ซึ่งภายในวัดมีปูชนียสถานและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งศาลแม่นาคพระโขนง ซึ่งเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา ดึงดูดพุทธศาสนิกชนจากทุกสารทิศให้เดินทางมาไหว้พระขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายในวัดมหาบุศย์ ซึ่งภายในวัดนั้นก็ยังมีเสนาสนะที่สำคัญหลายอย่าง ดังนี้

อุโบสถวัดมหาบุศย์ ได้สร้างแบบสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์หลังคาซ้อน ๒ ชั้น รอบอุโบสถสร้างเสาพาไล ทรงเหลี่ยมที่นิยมสร้างในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อรับน้ำหนักหลังคาด้านข้าง ข้างละ ๘ ต้น ด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๔ ต้น ทำให้เกิดทางเดินใต้หลังคารอบอุโบสถ และสร้างความสวยงามให้แก่อุโบสถ

วิหารหลวงพ่อยิ้ม สร้างเป็นวิหารตรีมุขอยู่ด้านหน้าทางเข้าวัด หน้าบันประดับลวดลายไทยสีทองงดงามตระการตา ด้านหน้ามีเสาศาโลรับน้ำหนักหลังคา ๔ ต้น และมีบันไดทางขึ้นลงจากด้านหน้าและด้านข้าง

ภายในวิหารประดิษฐานพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หลายองค์ โดยองค์พระประธานประจำวิหารมีพระนามว่า “หลวงพ่อยิ้ม” เป็นพระพุทธรูปทรงปางมารวิชัยสีทองทั้งองค์ นั่งขัดสมาธิพระพักตร์ยิ้มหยานและพระรัศมีเป็นรูปเปลวเพลิงปลายยอดแหลมเหนือพระเกศา ตามแบบพระพุทธรูปในสมัยสุโขทัย

หลวงพ่อยิ้ม เป็นพระพุทธรูปที่ศักดิ์สิทธิ์ได้รับความเคารพศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนเดินทางมากราบไหว้ขอพรทุกวันรวมทั้งมีพุทธาณุภาพมากที่สุดองค์หนึ่งในย่านพระโขนง

ศาลาพระครูพิทักษ์ถาวรคุณ (อดีตเจ้าอาวาส) ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามวิหารหลวงพ่อยิ้มภายในประดิษฐานรูปเหมือนสีทองในอิริยาบถนั่ง ตั้งอยู่ในตู้กระจกเพื่อให้บรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้ขอพร

เมรุ ซึ่งเป็นศาสนสถานที่มีความงดงามเป็นอย่างยิ่ง คือ โครงสร้างเป็นทรงไทยจตุรมุขซ้อน ๔ ชั้น กลางหลังคาประดับมณฑปยอดปลายแหลม ด้านนอกเมรุไม่มีฝ้าผนังแต่มีเสารับน้ำหนักหลังคา โดยรอบประดับลายไทยสีทองงดงามตระการตา ศาลาเมรุหลังนี้ตั้งอยู่บนฐานยกสูง ๑ เมตร มีบันไดขึ้นลง ๓ ด้าน ตั้งอยู่บนลานกว้างของวัด สร้างความสวยงามสง่าให้แก่เมรุหลังนี้ ราวกับว่าได้ประกอบพิธีฌาปนกิจให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์

หอระฆัง เป็นศาสนสถานที่มีความสวยงามแปลกตาอีกแห่งหนึ่งที่ไม่ซ้ำแบบใคร คือ หอระฆังทรงมณฑปจัตุรมุข ๒ ชั้น หลังคาชั้นบนสุดประดับด้วยมณฑปปลายแหลมสีทอง หอระฆังแห่งนี้ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมยกพื้นสูง ๑ เมตร บริเวณมุมทั้ง ๔ ของหอระฆัง ประดับด้วยเจดีย์เล็กสีทองทั้ง ๔ มุม ทำให้เกิดทางเดินรอบหอระฆังและมีบันไดขึ้นลงด้านหน้า ราวบันไดประดับด้วยรูปปูนปั้นพญานาคสีทองข้างละตัว เพิ่มความงดงามให้แก่หอระฆังแห่งนี้จนได้รับการยอมรับให้เป็นหอระฆังที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร

นอกจากนี้รอบบริเวณวัดยังมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ประชาชนให้ความเคารพเพื่อกราบไหว้บูชาขอพร เช่น พระโพธิสัตว์กวนอิม เทพทันใจ รูปเหมือนบูรพมหากษัตริย์ไทย ท้าวมหาพรหม พระพิฆเนศวร เป็นต้น

๒.๓ ประวัติความเป็นมาของแม่นาคพระโขนง

ระบบความเชื่อเรื่องผีและความปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์ทั้งหลาย เราอาจแบ่งแยกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อต่าง ๆ กันออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ พลังงานเหนือธรรมชาติ และจิตวิญญาณหรือเทพเจ้า หรือสิ่งที่มีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งในส่วนของสิ่งมีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาตินั้น ยังแบ่งออกได้อีกเป็น ๒ ประเภท ประเภทแรก คือเทพเจ้า และประเภทที่สอง จิตวิญญาณ คือ ผีหรือวิญญาณของมนุษย์ที่ได้ตายไปแล้ว ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นความเชื่อในอำนาจที่ลึกลับเหนือธรรมชาติ ของมนุษย์ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมาช้านานซึ่งมีฤทธิ์อำนาจต่ำกว่าเทพเจ้า แต่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์มากกว่าเทพเจ้า

ซึ่งตามตำนานประวัติความเป็นมาของ "แม่นาค พระโขนง" หรือ แม่นาค (แม่นาก) เป็นเรื่องราวความรักที่ความตายมีอาจวางกัน ระหว่างวิญญาณแม่นาค “ผีตายทั้งกลม” กับพ่อมาก ผู้เป็นสามี ซึ่งเรื่องราวของแม่นาคเป็นที่รู้จักกันดีของคนไทยหลายต่อหลายรุ่น ที่ได้เล่าสืบทอดต่อกันเรื่อยมา โดยเชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ปัจจุบันศาลแม่นาคนั้นตั้งอยู่ที่ วัดมหาบุศย์ ซอยอ่อนนุช ๗ ถนนสุขุมวิท ๗๗ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีดังนี้

ในครั้งนั้นได้มีผ้าห่มเมียสาวคู่หนึ่ง อาศัยอยู่กินด้วยกันที่ย่านพระโขนง ฝ่ายสามีชื่อนายมาก ส่วนภรรยาชื่อนางนาค ทั้งสองอยู่กินกันจนกระทั่งนางนาคได้ตั้งครรภ์อ่อน ๆ นายมากก็มีเหตุจำเป็นให้ต้องไปเป็นทหารประจำการที่บางกอกตามหมายเรียก นางนาคจึงต้องอยู่เพียงคนเดียวตามลำพัง

ยิ่งนานวัน ท้องของนางนาคก็ยิ่งโตขึ้นเรื่อยๆ จนครบกำหนดคลอด หมอตำแยก็มาทำคลอดให้ ทว่าลูกของนางนาคไม่ยอมกลับหัวและคลอดออกมาตามธรรมชาติ มีผลทำให้นางนาคเจ็บปวดเป็นอย่างนัก และในที่สุดนางนาคก็ทนความเจ็บปวดไว้ไม่ไหว สิ้นใจตายไปพร้อมกับลูกในท้องกลายเป็นผีตายทั้งกลม

หลังจากนั้น ศพของนางนาคได้ถูกนำไปฝังไว้ยังป่าช้าท้ายวัดมหาบุศย์ ส่วนนายมากเมื่อปลดประจำการก็กลับจากบางกอกมายังพระโขนง โดยที่ยังไม่ทราบความว่าเมียของตัวเองได้เสียชีวิตแล้ว เมื่อนายมากกลับมาถึงในเวลาเข้าใต้เข้าไฟพอดี (ช่วงดึก) จึงไม่ได้พบชาวบ้านเลย เนื่องจากบริเวณบ้านของนางนาค หลังจากที่นางนาคตายไปก็ไม่มีใครกล้าเข้าใกล้เพราะกลัวผีนางนาคซึ่งต่างก็เชื่อกันว่าวิญญาณของผีตายทั้งกลมนั้นมีความเหี้ยน และมีความดุร้ายเป็นอย่างนัก

ครั้งเมื่อนายมากกลับมาอยู่ที่บ้าน นางนาคก็คอยพยายามรังนายนมากให้อยู่ที่บ้านตลอดเวลา ไม่ให้ออกไปพบใคร เพราะเกรงว่านายมากจะรู้ความจริงจากชาวบ้าน นายมากก็เชื่อเมีย

เพราะรักเมีย ซึ่งไม่ว่าใครที่มาพบเจอนายมากจะบอกนายมากอย่างไร นายมากก็ไม่เชื่อว่าเมียตัวเองตายไปแล้ว จนวันหนึ่งขณะที่นางนาคดำน้ำพริกอยู่บนบ้าน นางนาคทำมะนาวตกลงไปได้ถุนบ้านด้วยความรีบร้อน นางจึงเอื้อมมือยาวลงมาจากร่องบนพื้นเรือนเพื่อเก็บมะนาวที่อยู่ใต้ถุนบ้าน นายมากขณะนั้น บังเอิญผ่านมาเห็นพอดี จึงปักใจเชื่ออย่างเต็มร้อยว่าเมียของตัวเองเป็นผีตามที่ชาวบ้านว่ากัน

นายมากจึงวางแผนหลบหนีผีนางนาค โดยการแอบเจาะตุ่มใส่น้ำให้รั่วแล้วเอาดินอุดไว้ ตกกลางคืนทำที่เป็นไปปลดทุกข์เบา แล้วแกะดินที่อุดตุ่มไว้ให้น้ำไหลออกเหมือนคนปลดทุกข์เบา จากนั้นจึงแอบหนีไป นางนาคเมื่อเห็นผิดสังเกตจึงออกมาดู ทำให้รู้ว่าตัวเองโดนหลอก จึงตามนายมากไปทันที นายมากเมื่อเห็นผีนางนาคตามมาจึงหนีเข้าไปหลบอยู่ในดงหนาด นางนาคไม่สามารถทำอะไรได้เพราะผีกลัวใบหนาด ต่อมานายมากก็ได้หนีไปพึ่งพระที่วัด นางนาคไม่ลดละพยายาม ด้วยความที่เจ็บใจชาวบ้านที่คอยยุแหยงตะแคงร้าวฉานตัวเองอีกประการหนึ่ง จึงทำให้นางนาคออกอาละวาด หลอกหลอนชาวบ้านจนหวาดกลัวกันไปทั้งบาง ซึ่งความเสียหายของนางนาค ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ถูกฝังไว้ระหว่างต้นตะเคียนคู่ตนเอง จนในที่สุดนางนาคก็ถูกหมอผีผีมือดีจับใส่หม้อถ่วงน้ำ จึงสงบไปได้พักใหญ่

จนกระทั่งต่อมาได้มีตายายคู่หนึ่ง ที่ไม่รู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นเพราะเพิ่งย้ายมาอยู่ใหม่ ได้เก็บหม้อที่ถ่วงนางนาคได้ขณะทอดแหจับปลาและเปิดออกดู นางนาคจึงถูกปลดปล่อยออกมาอีกครั้ง แต่สุดท้ายก็ถูกสมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) สยบลงได้ กะโหลกศีรษะส่วนหน้าผากของนางนาคถูกเคาะออกมาทำปั้นเหน่ง (หัวเข็มขัดโบราณ) เพื่อเป็นการสะกดวิญญาณ และนำนางนาคสู่สุคติ หลังจากนั้น ปั้นเหน่งชิ้นนั้นก็ตกทอดไปยังเจ้าของอื่น ๆ อีกหลายมือ

ดังนั้น ตำนานรักของนางนาค นับเป็นตำนานรักอีกเรื่องหนึ่งที่ประทับใจผู้ฟังอย่างมิรู้คลาย กับความรักที่มั่นคงของนางนาคที่มีต่อสามี แม้แต่ความตายก็มีอาจพรากหัวใจรักของนางไปได้

ความเชื่อของคนไทยเรื่องแม่นาค พระโขนง

๑. เชื่อว่าชื่อสี่แยกมหานคร เขตดุสิตในปัจจุบัน มาจากการที่แม่นาคอาละวาดขยายตัวให้ใหญ่ และล้มเกล้ารัชกาลที่ ๔ ก็ยังเคยเสด็จทอดพระเนตรด้วย หรือเชื่อว่าพระที่มาปราบแม่นาคได้นั้นคือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (โต พรหมรังสี) เป็นต้น อีกทั้งยังเชื่อว่า ท่านเป็นคนเจาะกะโหลกที่หน้าผากของแม่นาคทำเป็นปั้นเหน่ง เพื่อสะกดวิญญาณแม่นาค และได้สร้างห้องเพื่อเก็บปั้นเหน่งชิ้นนี้ไว้ต่างหาก หรือแม้แต่หม่อมราชวงศ์ศีกฤทธิ์ ปราโมช ก็ยังได้เขียนบันทึกเอาไว้ว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งเป็นสมัยที่ท่านยังเป็นเด็ก ท่านเคยเห็นเรือนของแม่นาคด้วย เป็นเรือนลักษณะเหมือนเรือนไทย

ภาคกลางทั่วไปอยู่ติดริมคลองพระโขนง มีเสาเรือนสูง มีห้องครัวอยู่ด้านหลัง ซึ่งปัจจุบันนี้ได้ถูกรื้อถอนออกไปแล้ว

๒. เชื่อว่ายังมีผู้สืบเชื้อสายจากแม่นาคมาจนถึงปัจจุบัน หนึ่งในนั้น คือ นายพิท ทองเจือ ดารานักแสดงชื่อดัง ซึ่งครั้งหนึ่ง นายพิท ทองเจือ ก็เคยได้รับแสดงบทพ่อมาก ในละครเรื่อง แม่นาค ของทางช่อง ๗ อีกด้วย

๓. เชื่อว่าเป็นปิ่นแห่งที่ทำจากหน้าผากกะโหลกแม่นาค ปัจจุบันถูกครอบครองโดยนักสะสมพระเครื่องผู้หนึ่ง

ส.พลายน้อย ได้ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับแม่นาค พระโขนง และเรียบเรียงไว้ในหนังสือ **ตามรอยนางนาคพระโขนง** โดยมีเนื้อหาเกี่ยวเรื่องนาคพระโขนงในด้านภูมิหลังความเป็นมานางนาคในนิยาย นางนาคในภาพยนตร์ เรื่องราวเกี่ยวกับพระโขนง รวมไปถึงบุคคลที่ปรากฏชื่อในเรื่อง^{๓๒}

เพราะฉะนั้น ประวัติเรื่องราวความเป็นมาของแม่นาค พระโขนง จึงเป็นตำนานรักอมตะที่แม้แต่ความตายก็มีอาจขวางกั้น แสดงถึงความรักแท้ของหญิงไทย ซึ่งรักสามีเมื่อมีชีวิตอยู่ และเมื่อตายไปก็ยังกลับมาปรากฏร่าง ทำหน้าที่ภรรยา และคุ้มครอง สามี ลูก ทรัพย์สมบัติของครอบครัว ในท้ายที่สุดตำนานเรื่อง “แม่นาค พระโขนง” แสดงลักษณะเด่นของคำสอนทางพระพุทธศาสนา ที่แสดงว่า “ธรรมย่อมชนะอธรรม” และการหมดสิ้นบาปกรรมก็คือการโหสิกรรม ยอมรับชะตากรรม ประพฤติตนเป็นคนดี เพื่อหวังผลจะได้ไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี จนกระทั่งเป็นแบบอย่างให้แก่ผู้ที่ได้เดินทางมากราบไหว้ขอพรในปัจจุบันนี้ที่วัดมหาบุศย์

เพราะฉะนั้น จากความเชื่อของประชาชนที่ได้หั่งไหลเดินทางมาทำบุญไหว้พระและขอพรกับย่านาค ที่เรือนแม่นาค พระโขนง ณ วัดมหาบุศย์แห่งนี้ต่างก็มีความปรารถนาหลายอย่าง เช่น เรื่องโชคลาภ ความรักและในหน้าที่การงานหรือตามความปรารถนาของแต่ละบุคคลเป็นจำนวนมากทุกวัน ตามคติความเชื่อความเลื่อมใสศรัทธาทั้งที่มีต่อวัดมหาบุศย์และต่อแม่นาค พระโขนง เพื่อเป็นการสร้างบุญกุศลและสร้างเสริมความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตให้กับตัวเองและครอบครัว ซึ่งบางคนได้เดินทางมาพิสูจน์ความจริงด้วยตัวเองว่าจากตำนานที่ได้ทราบจากการเล่าเรื่องสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จะเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งจะมีความสอดคล้องกับคติธรรมหรือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ว่า “เมื่อมีความเชื่อและความศรัทธาในสิ่งใด สิ่งนั้นจะก่อให้เกิดปาฏิหาริย์ได้”

^{๓๒} สมบัติ พลายน้อย (ส.พลายน้อย), **ตามรอยนางนาคพระโขนง** (กรุงเทพมหานคร: พี วาทินพับลิเคชั่น, ๒๕๓๓). หน้า ๓๙.

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิชุดา ปานกลาง ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์การถ่ายทอดความหมายเรื่องผีในภาพยนตร์ไทยเรื่อง แม่นาค พระโขลง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๒” โดยวิเคราะห์จากภาพยนตร์เรื่อง แม่นาค พระโขลง ที่สร้าง ๔ ครั้งด้วยกันคือ แม่นาค พระโขลง ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ แม่นาคอาละวาด ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ แม่นาคคืนชีพ ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปแบบการถ่ายทอดความหมายเรื่อง “ผี” และเทคนิคภาพยนตร์ที่ใช้ในการถ่ายทอดความหมายดังกล่าว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ ของบ้าน ผี วัด ในสังคมไทย แนวคิดเชิงสัญลักษณ์วิทยา และเทคนิคการผลิตภาพยนตร์มาวิเคราะห์หาคำตอบ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนำเสนอเรื่อง “ผี” ในภาพยนตร์ที่นำมาศึกษามีสูตรสำเร็จของภาพยนตร์ประเภท หนังสยองขวัญในเชิงโครงเรื่อง คือ มีคนตายเป็นผีแต่ยังอยากที่ใช้ชีวิตร่วมกับคน ผีออกมาหลอกหลอนคนและมีการกำจัดผีออกไปโดยองค์ประกอบย่อยของเรื่อง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและความคิดสร้างสรรค์ของผู้สร้างภาพยนตร์ ภาพยนตร์ได้ถ่ายทอดความหมายเรื่องผี “ผี” โดยการเล่าเรื่องตามเหตุการณ์และใช้กล้องถ่ายภาพยนตร์เป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องเล่า ไม่ได้ใช้ภาษาของภาพยนตร์ซึ่งเกิดจากการใช้เทคนิคทางภาพยนตร์ เช่น การจัดมุมแสง มุมกล้อง ขนาดภาพ การตัดต่อ การใช้เสียงและเพลงประกอบมาช่วยประกอบมากนัก^{๓๓}

พระมหาภานุ ภานุโก (กลินปราชญ) (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนตอักษิติน” มีความคิดเห็นที่มีต่อหลักความเชื่อหรือหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาว่า “ศรัทธา” หมายถึงความเชื่อมั่นในความดีเป็นความเชื่อที่มีเหตุผลสนับสนุน ไม่ใช่มีเพียงอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียวเป็นศรัทธาที่มีปัญญากำกับ ชักนำให้อยู่ในลักษณะที่เชื่อตามความเป็นจริง โดยมองให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่าง ๆ พุทธปรัชญาเน้นไม่ให้เกิดสินหรือลงความเห็นในเรื่องใดจนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรง เพื่อให้ได้ศรัทธาที่มีเหตุมีผล ในยุคแรกศรัทธา หมายถึง ตถาคตโพธิศรัทธาแต่ในยุคหลังศรัทธาใน พุทธปรัชญาถูกกำหนดกรอบไว้ ๔ อย่าง คือ (๑) กรรมศรัทธา (๒) วิปากศรัทธา (๓) กัมมัชสกตาศรัทธา (๔) ตถาคตโพธิศรัทธา โดยสรุปแล้วก็มุ่งเน้นให้เชื่อกฎแห่งธรรมชาติ (Law of nature) กฎแห่งการกระทำของปัจเจกบุคคล (Law of karma) หรือกฎแห่งเหตุผล (Subject and object)

^{๓๓} วิชุดา ปานกลาง, “การวิเคราะห์การถ่ายทอดเรื่องผี ในภาพยนตร์ไทยเรื่องแม่นาคพระโขลง พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๓๒”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

และเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยในฐานะแบบอย่างและเป็นกฎที่เราจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามเพื่อความสิ้นทุกข์^{๓๔}

พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ) (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธา ของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” พบว่า ในอังคุตตรนิกายอัฐกนิบาต กล่าวถึง สมสังฆาอังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต กล่าวถึงศรัทธาคือ ความเชื่อที่มีเหตุผลยึดมั่นในหลักการกระทำดีคือ หลักศรัทธาในพระพุทธศาสนามุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรมคือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นต้น ส่วนในคัมภีรมิลินทพญูหาศรัทธา คือการมีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะจงใจในคัมภีร ภูมิวิลาสินีศรัทธาคือความเชื่อเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา แต่ถึงแม้กลุ่มชนในสังคมจะมีทัศนะเกี่ยวความเชื่อแตกต่างกัน แต่ก็มี การผสมผสานกันอยู่ระหว่างความเชื่อในพระพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์^{๓๕}

สถาพร เจริญกมลเกียรติ (๒๕๔๔) ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษาวัดมังกรกมลาวาส” พบว่า ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ว่า สามารถให้คุณและโทษได้และการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ ก็เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัว เป็นหลัก^{๓๖}

กุหลาบ กองประดิษฐ์ (๒๕๔๕) ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถานโบราณวัตถุใน จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่าความเชื่อจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) ความเชื่อดั้งเดิมเป็นความเชื่อที่ ได้รับการสืบทอดเล่าต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และ ๒) ความเชื่อปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลังความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อร่วมสมัยซึ่งยังคงมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นอยู่และจากการศึกษาความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์พบว่า มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านประกอบอาชีพ ครอบครัวและสุขภาพ ชาวบ้านที่นับถือ

^{๓๔} พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลีนปราชญ์), “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนตอวกัสติน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ก.

^{๓๕} พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ), “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ก.

^{๓๖} สถาพร เจริญกมลเกียรติ, “ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษาวัดมังกรกมลาวาส”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า (๔).

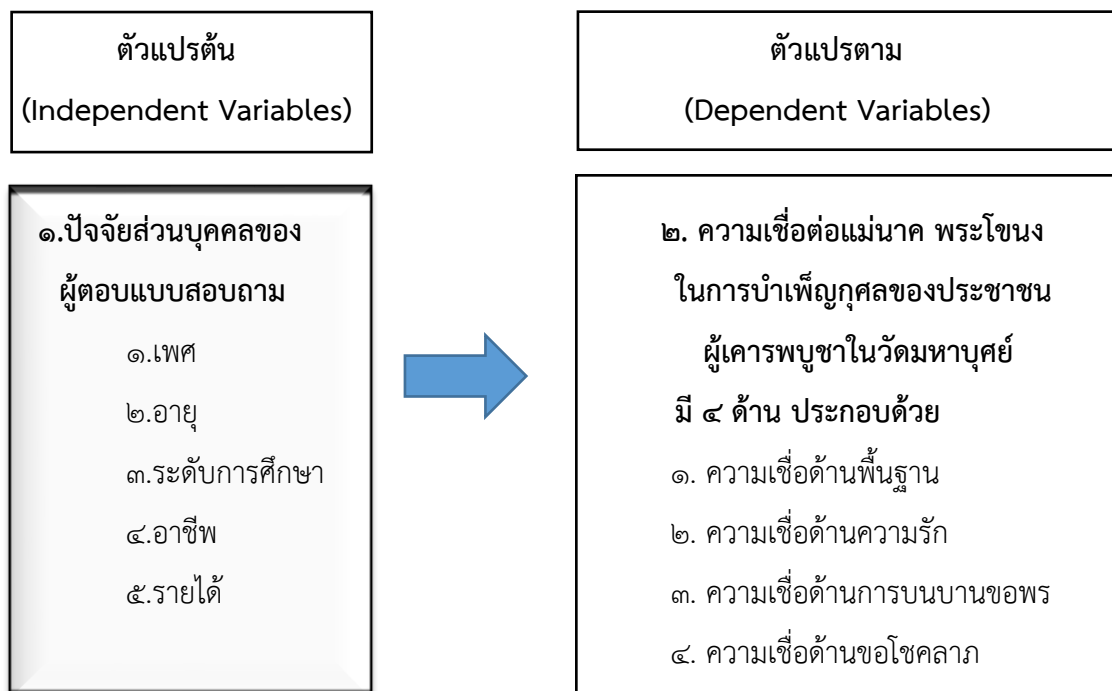
โบราณสถาน โบราณวัตถุใดก็จะทำพิธีบนบานขอพรต่อสถานที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เมื่อประสบความสำเร็จก็มีการแถบนเซนสรวง จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดกันต่อ ๆ มา^{๓๗}

โดยสรุป จากการทบทวนเอกสารวิชาการพบว่า ชาวพุทธในสังคมไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างความเชื่อตามหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมที่มีลักษณะความเชื่อแบบวิญญานนิยมและธรรมชาตินิยม คือ ความเชื่อเรื่องเทวดา ผี หรือผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในสังคมไทยนั้นจะมีความเชื่อเรื่องผีป่า ผีเขา การทรงเจ้าเข้าผี ความเชื่อในอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อในดาราไสยศาสตร์และโหราศาสตร์โดยแสดงออกผ่านทาง พิธีกรรมและวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า ในพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธจะมีพิธีกรรมตามความเชื่อดั้งเดิมผสมผสานอยู่มากเช่น การหาฤกษ์ยามในการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น ก่อนที่จะมีการประกอบพิธีกรรมทาง พระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อดั้งเดิมที่ยังมีอยู่ในสังคมของชาวพุทธ ปัจจุบัน ซึ่งจากผลการศึกษาจะนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของชาวพุทธในสังคม รวมไปถึงพฤติกรรมที่แสดงออกตามความเชื่อของตน เพื่อจะนำไปสู่การเผยแผ่หลักความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาต่อไป

^{๓๗} กุหลาบ กองประดิษฐ์, “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัดเพชรบูรณ์”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕), หน้า (๑).

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อต่อ แม่นาจ พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดย กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วยตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ดังนี้

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัย เรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชุมชนชาววัดมหาบุศย์ที่มาราบไหว้รูปปั้นของแม่น้ำค พระโขนง แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร ในวันที่ ๑๐-๑๖ มกราคม ๒๕๖๑ จำนวน ๒๓๑ คน^๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ ประชาชนที่มาราบไหว้รูปปั้นของแม่น้ำค พระโขนงที่วัดมหาบุศย์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มจำนวน ๑๔๕ คน โดยผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซี่

^๑ วัดมหาบุศย์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร (ประเมินจากเครื่องก้นบ)

และมอร์แกน (R.C. Krejcie and D.W. Morgan)^๒ ตารางนี้ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของประชากร และกำหนดให้สัดส่วนของประชากร เท่ากับ ๐.๕ ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๕% และระดับความเชื่อมั่น ๙๕% โดยผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้ระยะเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ ตั้งแต่ ๑๐-๑๖ มกราคม ๒๕๖๑

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อศึกษาความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนการสร้าง และขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๓.๓.๑ ศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา สิ่งพิมพ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๓.๓.๒ นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาวิเคราะห์ และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย และนำไปใช้เป็นข้อมูลสำหรับการสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย

๓.๓.๓ สร้างข้อคำถามแบบสอบถามโดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน โดยใช้แบบสอบถามชนิดตรวจรายการ (Checklist)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยใช้แบบสอบถามชนิดเลือกตอบจำแนกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑. ความเชื่อด้านพื้นฐาน ๒. ความเชื่อด้านความรัก ๓. ความเชื่อด้านการบนบานขอพร ๔. ความเชื่อด้านการขอโชคลาภ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale)^๓ มี ๕ อันดับตามวิธีของลิเคิร์ต (Likert Scale) โดยกำหนดคำถามเชิงบวกจำนวน ๒๐ ข้อ มีระดับการจัดการ ๕ ระดับ ดังนี้

๕ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับมากที่สุด

๔ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับมาก

๓ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับปานกลาง

๒ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับน้อย

^๒ ธานินทร์ ศิลป์จารุ, การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: ปิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒), หน้า ๔๘-๔๙.

^๓ บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕), หน้า ๙๙-๑๐๐.

๑ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับน้อยที่สุด

สำหรับการแปลค่าความหมายค่าเฉลี่ยรูปแบบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ได้กำหนดการแปลผล โดยใช้ค่าเฉลี่ยตามหลักทางคณิตศาสตร์ที่กำหนดให้ค่า ๐.๕๑ ขึ้นไปให้ปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็นดังนี้^๔

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ – ๕.๐๐ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๑ – ๔.๕๐ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๑ – ๓.๕๐ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๑ – ๒.๕๐ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ – ๑.๕๐ หมายถึง ว่ามีระดับความเชื่อในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อและข้อเสนอแนะความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire) ให้ตอบโดยเสรี

๓.๓.๔ นำแบบสอบถาม (ฉบับร่าง) ที่สร้างขึ้นไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา การใช้ภาษา และความชัดเจนของข้อความ และนำกลับมาปรับปรุง ตามคำแนะนำ

๓.๓.๕ นำร่างแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วไปตรวจสอบความเรียบร้อยและนำเสนอแบบสอบถามนั้นต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา การใช้ภาษา และความชัดเจนของข้อความ และตรวจสอบความเที่ยงตรงและความครอบคลุมเนื้อหา (Content Validity) จำนวน ๕ ท่าน ทุกรายละเอียดในภาคผนวก

๓.๓.๖ นำร่างแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความสอดคล้อง

$\sum R$ คือ ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N คือ จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ +๑ = แนใจว่าสอดคล้อง

^๔ สมชัย วงษ์คณะและทวนทอง เขวกีร์ติพงศ์, เอกสารการสอนวิชาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๐), หน้า ๒๒๙.

๐ = ไม่แน่ใจว่าสอดคล้อง

-๑ = ไม่สอดคล้อง

กำหนดเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมด ๒๐ ข้อ (ภาคผนวก ก)

๓.๓.๗ นำแบบสอบถามที่แก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปดำเนินการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-out) กับความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน

และนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน มาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach)^๕

$$\alpha = \left[\frac{K}{K-1} \right] \frac{\sum s_i^2}{s_t^2}$$

เมื่อ α = ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

K = จำนวนข้อของแบบสอบถาม

s_i^2 = ผลรวมค่าความแปรปรวนของแบบสอบถามแต่ละข้อ

s_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนแบบสอบถามทั้งฉบับ

ผู้วิจัยได้นำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ .๙๐๖๖

๓.๓.๘ นำแบบสอบถามที่ทดลองแล้วมาปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง และเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขออนุมัติใช้เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปแจกกลุ่มตัวอย่างจริงที่กำหนดไว้

๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยประสานงานและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการตอบคำถามเพื่อการวิจัย และรวบรวมแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

^๕ Cronbach, Lee J, *Essentials of psychological testing* (4 th ed.), (New York: Harper & Row, 1971), p. 160.

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้วผู้วิจัยได้ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ตามขั้นตอนดังนี้

๓.๕.๑.๑ วิเคราะห์ข้อมูลตอนที่ ๑ เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๕.๑.๒ วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ที่เป็นข้อคำถามแบบมาตราประมาณค่า ๕ ระดับ มาวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

๓.๕.๑.๓ ทดสอบสมมติฐานโดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรูปแบบความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์กับข้อมูลทั่วไป ดังนี้

ตัวแปร เพศ ทำการทดสอบนัยสำคัญกับค่าเฉลี่ยรูปแบบความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ด้วยสถิติแจกแจง แบบที่ชนิดที่เป็นอิสระจากกัน (t-dependent)

ตัวแปร อายุ การศึกษา และอาชีพ ทำการทดสอบนัยสำคัญกับค่าเฉลี่ยรูปแบบความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ด้วยสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance: ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรต้นมี ๓ ค่าขึ้นไป แล้วเมื่อพบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้ LSD (Least Significant Difference)

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนงในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ประกอบด้วย ความเชื่อด้านพื้นฐาน ความเชื่อด้านความรัก ความเชื่อด้านการบวชบวชขอพร และความเชื่อด้านการขอโชคลาภ

๓.๕.๒ สูตรการหาค่าสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. สูตรหาค่าสถิติร้อยละ (Percentage)^๖

$$P = \frac{X * 100}{N}$$

โดยที่ P = ร้อยละ

X = จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

* = คูณ

N = จำนวนประชากร

๒. สูตรหาค่าเฉลี่ย (Mean)^๗

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$$

โดยที่ \bar{x} = ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

N = จำนวนประชากร

^๖ นิภา เมธาวีชัย, วิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๘.

^๗ ส่งศรี ชมพวงค์, การวิจัย, (นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗),

๓. สูตรหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)^๘

$$S.D. = \frac{\sqrt{N\sum x^2 - (\sum x)^2}}{N(N-1)}$$

โดยที่ = ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

S.D.

$\sum x$ = ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

N = จำนวนประชากร

๔. สูตรหาค่าสถิติการแจกแจงแบบทีชนิดที่เป็นอิสระจากกัน (t-dependent)^๙

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{N\sum D^2 - (\sum D)^2}{N-1}}}; df = n-1$$

โดยที่ D = เป็นความแตกต่างของคะแนนแต่ละคู่

D = เป็นจำนวนคู่

๕) สูตรสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมกัน (Analysis of Covariance: ANOVA)^{๑๐}

$$F = \frac{MS_b}{MS_w}$$

เมื่อ F คือ ค่าสถิติในการแจกแจงแบบเอฟ (F-Distribution)

MS_b คือ ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MS_w คือ ค่าความแปรปรวนภายในกลุ่ม

$$๑. MS_b = \frac{SS_b}{df_b}$$

โดยที่ MS_b = ค่าความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม (Mean Square)

SS_b = ผลบวกกำลังสองระหว่างกลุ่ม ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

^๘ ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ, เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสน์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๗๔.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๕.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๕.

$$SS_b = \sum_{j=1}^p \left[\frac{T_j^2}{n_j} \right] - \frac{T^2}{N}$$

T_j = คะแนนรวมของกลุ่มแต่ละกลุ่ม

n_j = จำนวนคนของแต่ละกลุ่ม

T = คะแนนรวมทั้งหมด

N = คะแนนรวมทั้งหมด

เมื่อ df_b = ตัวแปรอิสระหาได้จากสูตร $df_b = p - 1$

เมื่อ p = จำนวนกลุ่มตัวอย่าง

$$2. MS_w = \frac{SS_w}{df_w}$$

โดยที่ MS_w = ความแปรปรวนภายในกลุ่ม

SS_w = ผลบวกกำลังสองภายในกลุ่มซึ่งคำนวณได้จากสูตร

$$SS_w = SS_T - SS_b$$

เมื่อ SS_T = ผลรวมกำลังสองของทั้งหมดโดยคำนวณดังนี้

$$SS_T = \sum_{j=1}^p \sum_{i=1}^n x_{ij}^2 - \frac{T^2}{N}$$

เมื่อ $\sum_{j=1}^p \sum_{i=1}^n x_{ij}^2$ = คะแนนรวมทั้งหมดของแต่ละคนยกกำลังสองของทุกกลุ่ม

T = คะแนนรวมทั้งหมด

N = คะแนนรวมทั้งหมด

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ และเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง ” ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คัดเลือกตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) จากประชากรกลุ่มเป้าหมายคือ ประชาชนที่มาทำบุญในวัดมหาบุศย์ จำนวน ๑๔๕ คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๘๙ ผู้วิจัยเป็นผู้แจกแบบสอบถามและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้แบบสอบถามกลับคืนมาครบทุกฉบับ (ร้อยละ ๑๐๐) เมื่อตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและวิเคราะห์สรุปข้อมูลลงตารางประกอบการบรรยาย

สถิติที่ใช้ในการทำวิจัย ประกอบด้วย สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนสถิติที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์วัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ สถิติแจกแจงแบบทีชนิดที่เป็นอิสระจากกัน (t-dependent) และสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (Analysis of Covariance: ANOVA) ในกรณีที่ตัวแปรต้นมี ๓ ค่าขึ้นไป แล้วเมื่อพบมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจะทำการทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยใช้ LSD (Least Significant Difference)

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการแปลความหมายของการรายงานข้อมูลผลการวิจัยที่ตรงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้แทนความหมาย ดังต่อไปนี้

\bar{x}	หมายถึง	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	หมายถึง	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
N	หมายถึง	จำนวนตัวอย่างประชากรที่ศึกษา
n	หมายถึง	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
t	หมายถึง	ค่าแจกแจงการกระจายข้อมูลแบบ F-distribution
P	หมายถึง	แสดงค่านัยสำคัญทางสถิติ
*	หมายถึง	ความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับสถิติ

๔.๑ ข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือน ผู้วิจัยนำเสนอโดย แจกแจงความถี่และค่าร้อยละ ลงในตารางประกอบการบรรยาย ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละข้อมูลทั่วไป

ข้อมูลทั่วไป	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐
รวม	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐
๒. อายุ						
อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๙	๕.๓	๑๒	๘.๑	๒๑	๑๓.๔
๒๐-๓๐ ปี	๑๘	๑๒.๒	๒๒	๑๕.๓	๔๐	๒๗.๕
๓๑-๔๐ ปี	๑๘	๑๒.๔	๑๙	๑๓.๓	๓๗	๒๕.๗
๔๑-๕๐ ปี	๑๔	๙.๙	๑๒	๘.๔	๒๖	๑๘.๓
๕๑-๖๐ ปี	๔	๓.๑	๘	๕.๗	๑๒	๘.๘
๖๑ ปีขึ้นไป	๖	๔.๔	๓	๑.๙	๙	๖.๓
รวม	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐
๓. ระดับการศึกษา						
ระดับประถมศึกษา	๑๕	๑๐.๒	๑๙	๑๓.๒	๓๔	๒๓.๔
มัธยมศึกษาตอนต้น	๑๔	๙.๓	๑๕	๑๐.๔	๒๙	๑๙.๗
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๙	๕.๕	๑๐	๗.๓	๑๙	๑๒.๘
อนุปริญญา/ปวส.	๒๐	๑๔.๑	๑๙	๑๒.๘	๓๙	๒๖.๙
ปริญญาตรี	๘	๕.๘	๑๐	๖.๘	๑๘	๑๒.๖
สูงกว่าปริญญาตรี	๓	๒.๔	๓	๒.๒	๖	๔.๖
รวม	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐

๔. อาชีพ						
นักเรียน/นักศึกษา	๘	๕.๓	๑๒	๘.๓	๒๐	๑๔.๐
รับราชการ	๗	๔.๕	๑๔	๙.๕	๒๑	๑๔.๔
รัฐวิสาหกิจ	๑๑	๗.๘	๘	๕.๓	๑๙	๑๓.๖
พนักงานบริษัท/โรงงาน	๗	๔.๖	๑๑	๗.๘	๑๘	๑๒.๕
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	๑๗	๑๑.๕	๑๒	๘.๒	๒๙	๑๙.๓
รับจ้างทั่วไป	๑๙	๑๓.๖	๑๙	๑๓.๖	๓๘	๒๖.๒
รวม	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐

๕. รายได้เฉลี่ย						
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๒๐	๑๓.๕	๒๒	๑๕.๔	๔๒	๒๘.๙
๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท	๒๑	๑๔.๓	๒๒	๑๕.๔	๔๓	๒๙.๗
๒๐,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท	๑๓	๙.๐	๑๖	๑๐.๗	๒๙	๑๙.๗
๓๐,๐๐๑-๔๐,๐๐๐ บาท	๗	๔.๕	๘	๕.๔	๑๕	๙.๙
๔๐,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท	๖	๔.๔	๗	๔.๕	๑๓	๘.๙
มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท	๒	๑.๑	๒	๑.๓	๔	๒.๔
รวม	๖๙	๔๗.๓	๗๖	๕๒.๗	๑๔๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่น้ำคพระโขงง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ สามารถอธิบายในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่น้ำคพระโขงง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๗๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗ รองลงมา คือ เพศชาย จำนวน ๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓ ตามลำดับ

๒. ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่น้ำคพระโขงง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่อายุ ๒๑-๓๐ ปี จำนวน ๔๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕ รองลงมาคือ อายุ ๓๑-๔๐ ปี จำนวน ๓๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗ อายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔ อายุ ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ และ อายุ ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๓ ตามลำดับ

๓. ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา อนุปริญญา/ปวส. จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙ ระดับประถมศึกษา จำนวน ๓๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ ระดับปริญญาตรี จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖ และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๖ ตามลำดับ

๔. ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ รับราชการ จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ รับจ้างทั่วไป จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ นักเรียน/นักศึกษา จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๗ รัฐวิสาหกิจ จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖ เป็นพนักงานบริษัท/โรงงาน จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕ ว่างาน จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ และอื่น ๆ จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒ ตามลำดับ

๕. ปัจจัยส่วนบุคคลของความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗ รายได้เฉลี่ยต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๙ รายได้เฉลี่ย ๒๐,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ รายได้เฉลี่ย ๓๐,๐๐๑-๔๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๙.๙ รายได้เฉลี่ย ๔๐,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ และ รายได้เฉลี่ยมากกว่า ๕๐,๐๐๑ บาท จำนวน ๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ตามลำดับ

๔.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ที่ ๑ ศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

ผลการศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ พบว่า ส่วนใหญ่มีความเชื่ออยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๔.๒๗$) เมื่อศึกษาข้อมูลพบว่า มีรายละเอียดดังแสดงในตาราง ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยภาพรวม

ความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔.๔๘	๐.๔๕	มาก
๒	ความเชื่อด้านความรัก	๔.๓๒	๐.๕๐	มาก
๓	ความเชื่อด้านการบนบานขอพร	๔.๐๘	๐.๖๒	มาก
๔	ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๔.๑๘	๐.๕๙	มาก
รวม		๔.๒๗	๐.๕๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ตามความคิดเห็นของประชาชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๒๗$) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ความเชื่อขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = ๔.๔๘$) ความเชื่อด้านความรัก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ความเชื่อด้านขอโชคลาภ ($\bar{X} = ๔.๑๘$) และความเชื่อด้านการบนบานขอพร ($\bar{X} = ๔.๐๘$)

ตารางที่ ๔.๓ แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อขั้นพื้นฐาน (n= ๑๔๕)

ความเชื่อขั้นพื้นฐาน		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ท่านเชื่อว่าแม่เณก พระโขนง มีอยู่จริงไม่ใช่อิงนิยาย	๔.๓๓	๐.๖๗	มาก
๒	ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านขอพรต่อแม่เณก พระโขนง แล้วท่านสามารถคลันดาลให้พรได้จริง	๔.๕๒	๐.๖๐	มาก
๓	ท่านเชื่อว่าการบนบานสานกล่าวต่อแม่เณก พระโขนง เป็นประเพณีที่ดีงาม	๔.๔๓	๐.๖๒	มาก
๔	ท่านเชื่อว่าแม่เณก พระโขนง เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	๔.๕๘	๐.๕๖	มาก
๕	ท่านเชื่อหรือไม่ว่าแม่เณก พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว	๔.๕๓	๐.๕๘	มาก
รวม		๔.๔๘	๐.๖๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อขั้นพื้นฐาน โดยรวม

อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต ($\bar{X} = ๔.๕๘$) เชื่อหรือไม่ว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว ($\bar{X} = ๔.๕๓$) เชื่อว่าเมื่อขอพรต่อแม่นาค พระโขนง แล้วสามารถดลบันดาลให้พรได้จริง ($\bar{X} = ๔.๕๒$) เชื่อว่าการบนบานสานกล่าวต่อแม่นาค พระโขนง เป็นประเพณีที่ดีงาม ($\bar{X} = ๔.๔๓$) เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง มีอยู่จริงไม่ใช่อิงนิยาย ($\bar{X} = ๔.๓๓$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๔ แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านความรัก (n= ๑๔๕)

	ความเชื่อด้านความรัก	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามี เป็นใหญ่ในชีวิต	๓.๙๕	๐.๙๓	มาก
๒	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล	๔.๒๙	๐.๘๖	มาก
๓	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลมหายใจนั้น จิตประกอบด้วยโทษะความโกรธต่อสามี	๔.๐๕	๐.๘๐	มาก
๔	ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ท่านจะประสบความสำเร็จด้านความรัก	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๕	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จด้านความรักแต่สามารถดลบันดาลความรักให้คนอื่นได้	๔.๐๓	๐.๙๓	มาก
	รวม	๔.๑๐	๐.๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านความรัก โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๑๐$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล ($\bar{X} = ๔.๒๙$) เชื่อว่าเมื่อบนบานต่อแม่นาค พระโขนง จะประสบความสำเร็จด้านความรัก ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลมหายใจนั้นจิตประกอบด้วยโทษะความโกรธต่อสามี ($\bar{X} = ๔.๐๕$) เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จด้านความรักแต่สามารถดลบันดาลความรักให้คนอื่นได้ ($\bar{X} = ๔.๐๓$) เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามีเป็นใหญ่ในชีวิต ($\bar{X} = ๓.๙๕$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบวชบวชขอพร

		(n= ๑๔๕)		
ความเชื่อด้านการบวชบวชขอพร		ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ท่านเชื่อว่าการบวชบวชต่อแม่เณก พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ	๓.๙๓	๐.๙๕	มาก
๒	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชนั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วยตัวเอง	๔.๐๖	๐.๘๖	มาก
๓	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง	๓.๙๗	๐.๘๐	มาก
๔	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชขอพรนั้น เป็นเพราะแม่เณก พระโขนงคลันดาลให้ท่าน	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๕	ท่านเชื่อว่าการบวชบวชขอพรเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา	๔.๐๓	๐.๙๓	มาก
รวม		๔.๐๔	๐.๘๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ความเชื่อต่อแม่เณก พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ด้านการบวชบวชขอพร โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๐๔$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชขอพรนั้นเป็นเพราะแม่เณก พระโขนงคลันดาลให้ ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชนั้น เป็นเพราะการทำความดีด้วยตัวเอง ($\bar{X} = ๔.๐๖$) เชื่อว่าการบวชบวชขอพรเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = ๔.๐๓$) เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบวชบวชนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของเราเอง ($\bar{X} = ๓.๙๗$) เชื่อว่าการบวชบวชต่อแม่เณก พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ ($\bar{X} = ๓.๙๓$) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๖ แสดงคะแนนค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และแปลผลความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ

(n= ๑๔๕)

	ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	ระดับ		
		\bar{X}	S.D.	แปลผล
๑	ท่านเชื่อว่าการขอโชคลาภต่อแม่เฒ่า พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์เท่านั้น	๓.๙๐	๐.๗๘	มาก
๒	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วยตัวของท่านเอง	๓.๗๒	๐.๘๖	มาก
๓	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง	๓.๙๗	๐.๘๐	มาก
๔	ท่านเชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะ แม่เฒ่า พระโขนงดลบันดาลให้ท่าน	๔.๒๐	๐.๗๔	มาก
๕	ท่านเชื่อว่าการขอโชคลาภเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา	๔.๐๓	๐.๙๓	มาก
	รวม	๓.๙๖	๐.๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้นเป็นเพราะ แม่เฒ่า พระโขนง ดลบันดาลให้ ($\bar{X} = ๔.๒๐$) เชื่อว่าการขอโชคลาภเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = ๔.๐๓$) เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของเราเอง ($\bar{X} = ๓.๙๗$) เชื่อว่าการขอโชคลาภต่อแม่เฒ่า พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์เท่านั้น ($\bar{X} = ๓.๙๐$) เชื่อว่าการสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะทำความดีด้วยตัวของเราเอง ($\bar{X} = ๓.๗๒$) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ ๒ ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จากข้อมูลที่ประชาชนได้ตอบแบบสอบถาม สามารถนำเอา

ข้อมูลที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดมาจัดเรียงลำดับ เพื่อพิจารณานำเอาข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อปรับปรุง ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการจัดเรียง ๕ ลำดับต่ำสุดขึ้นมา ปรากฏผลการศึกษาดังต่อไปนี้

๑. ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เมื่อศึกษาความคิดเห็นในความเชื่อของประชาชนพบว่า ประชาชนต้องการที่พึ่งทางจิตใจ โดยการเดินทางมาอธิฐานขอพรต่อแม่นาค พระโขนง

๒. ประชาชนที่ได้เข้ามากราบไหว้แม่นาค พระโขนง มีความเชื่อว่าบุญบารมีของแม่นาค พระโขนง จะช่วยให้ตนเองได้รับผลบุญที่ได้บำเพ็ญ เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ตามคำอธิฐานขอพรในเรื่องที่ตนเองปรารถนา

๓. เมื่อประชาชนได้เดินทางมากราบไหว้แม่นาค พระโขนงแล้ว ก็จะได้มีแรงบันดาลใจให้ตัวเองได้เกิดความเชื่อมั่น เพราะการได้ขอพรต่อแม่นาค พระโขนงแล้ว ก็เชื่อว่าจะได้รับพรที่พร้อมจะทำให้การดำเนินชีวิตต่อไปในวันข้างหน้าเกิดความมั่นคง และความมั่นคงมั่นใจยิ่งขึ้น

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์หาความแตกต่างระหว่างตัวแปร จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพ โดยการทดสอบค่าที (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีค่าแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ตามสมมติฐานตามรายละเอียดในตาราง ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นความเชื่อต่อแม่น้ำนาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ แสดงผลเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่น้ำนาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามเพศ (n= ๑๔๕)

ความเชื่อต่อแม่น้ำนาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชา ในวัดมหาบุศย์	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๖๙)		หญิง (๗๖)			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔.๔๙	๐.๔๕	๔.๔๗	๐.๔๖	๑.๒๑๓	๐.๒๗๑
ความเชื่อด้านความรัก	๔.๒๗	๐.๕๐	๔.๓๔	๐.๕๐	๐.๗๐๘	๐.๔๐๐
ความเชื่อด้านการบนบานขอพร	๔.๑๗	๐.๕๙	๔.๑๘	๐.๕๙	๐.๐๐๘	๐.๙๓๑
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๓.๙๖	๐.๕๕	๓.๙๖	๐.๕๙	๐.๐๔๑	๐.๙๖๗
รวม	๔.๒๒	๐.๕๒	๔.๒๔	๐.๕๔	๒.๙๖๘	๐.๖๔

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำนาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำนาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ แสดงผลเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามอายุ

(n= ๑๔๕)

ความเชื่อต่อ แม่นาค พระโขนงในการ บำเพ็ญบุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพ บูชาในวัดมหาบุศย์	อายุ												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๒๐ ปี		๒๑-๓๐ ปี		๓๑-๔๐ ปี		๔๑-๕๐ ปี		๕๑-๖๐ ปี		๖๑ ปีขึ้นไป			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔.๕๐	๐.๔๕	๔.๕๖	๐.๕๒	๔.๓๔	๐.๔๗	๔.๔๖	๐.๔๔	๔.๓๐	๐.๔๖	๔.๒๐	๐.๔๙	๒.๗๘๔	๐.๔๙๓
ความเชื่อด้านความรัก	๔.๓๒	๐.๔๘	๔.๓๗	๐.๕๐	๔.๒๖	๐.๕๔	๔.๓๖	๐.๕๔	๔.๒๖	๐.๕๕	๔.๐๐	๐.๓๐	๐.๘๘๒	๐.๔๙๓
ความเชื่อด้านการบน บานขอพร	๔.๒๒	๐.๕๙	๔.๒๑	๐.๕๖	๔.๐๙	๐.๕๙	๔.๒๕	๐.๖๔	๔.๐๒	๐.๖๔	๓.๔๘	๐.๒๙	๒.๑๔๔	๐.๐๖๐
ความเชื่อด้านขอโชค ลาภ	๔.๓๔	๐.๕๒	๔.๑๓	๐.๕๓	๔.๓๙	๐.๖๑	๔.๐๖	๐.๖๑	๓.๙๖	๐.๕๙	๔.๕๖	๐.๓๙	๐.๐๔๑	๐.๙๖๗
รวม	๔.๓๕	๐.๕๑	๔.๓๒	๐.๕๓	๔.๒๗	๐.๕๕	๔.๒๘	๐.๕๖	๔.๑๔	๐.๕๖	๔.๐๖	๐.๓๗	๑.๔๖๘	๐.๕๐

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ แสดงผลเปรียบเทียบเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ จำแนกตามระดับการศึกษา

(n= ๑๔๕)

ความเชื่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ระดับประถมศึกษา		มัธยมศึกษาตอนต้น		มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		อนุปริญญา/ปวส.		ปริญญาตรี		สูงกว่าปริญญาตรี		F	Sig.
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๓.๕๔	๐.๖๗	๓.๙๒	๐.๔๖	๓.๒๗	๐.๖๗	๓.๗๐	๐.๖๔	๓.๖๐	๐.๕๙	๓.๔๐	๐.๘๘	๕.๐๘๑*	๐.๐๐๐
ความเชื่อด้านความรัก	๓.๗๔	๐.๕๔	๓.๙๘	๐.๖๔	๓.๖๐	๐.๖๖	๓.๗๐	๐.๖๔	๓.๗๘	๐.๖๔	๓.๕๘	๐.๗๑	๑.๕๘๒	๐.๑๖๔
ความเชื่อด้านการบนบานขอพร	๓.๙๗	๐.๖๙	๔.๑๔	๐.๕๒	๓.๓๖	๐.๗๔	๓.๗๙	๐.๖๗	๓.๙๗	๐.๖๕	๓.๗๐	๐.๘๐	๓.๔๗๓	๐.๐๐๔
ความเชื่อด้านขอโชค	๓.๗๘	๐.๗๕	๓.๙๙	๐.๖๐	๓.๖๖	๐.๗๐	๓.๘๑	๐.๗๙	๓.๙๐	๐.๖๖	๓.๗๙	๐.๖๙	๑.๔๔๓	๐.๒๐๘
รวม	๓.๗๖	๐.๕๘	๔.๐๑	๐.๕๑	๓.๕๔	๐.๖๓	๓.๗๕	๐.๖๒	๓.๘๑	๐.๕๘	๓.๖๒	๐.๗๐	๓.๐๗๒*	๐.๐๑๐

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ประชาชนที่เป็นนักเรียนนักศึกษา มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์แตกต่างกันในแง่ความเชื่อด้านการบวชบวชขอพร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านความเชื่อด้านการขอโชคลาภ ประชาชนมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ สำหรับความเชื่อด้านความรัก และความเชื่อขั้นพื้นฐาน ประชาชนมีความคิดเห็นไม่ต่างกัน

ดังนั้น จึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยภาพรวมความเชื่อด้านการบวชบวชขอพร ด้านความเชื่อด้านการขอโชคลาภ จำแนกตามการศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดแสดงในตารางที่ ๔.๑๐

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ระดับ ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ ปวช.	อนุปริญญา /ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	$\bar{X} = ๓.๗๖$	$\bar{X} = ๔.๐๑$	$\bar{X} = ๓.๕๔$	$\bar{X} = ๓.๗๕$	$\bar{X} = ๓.๘๑$	$\bar{X} = ๓.๖๒$
ระดับประถมศึกษา $\bar{X} = ๓.๗๖$	-	-๐.๒๕	๐.๒๒	๐.๐๑	-๐.๐๕	๐.๑๔
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	-	๐.๔๖*	๐.๒๖	๐.๒๐	๐.๓๙*
มัธยมปลาย/ปวช. $\bar{X} = ๔.๒๘$	-	-	-	-๐.๒๑	-๐.๒๗*	-๐.๐๘
อนุปริญญา/ปวส. $\bar{X} = ๔.๕๐$	-	-	-	-	-๐.๐๖	๐.๑๓
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	-	-	-	-	-	๐.๑๙
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ มากกว่าระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี สำหรับระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์น้อยกว่าปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ด้านความเชื่อขั้นพื้นฐาน จำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ระดับ ประถมศึกษา	มัธยมต้น	มัธยมปลาย/ ปวช.	อนุปริญญา/ ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	$\bar{X} = ๓.๗๖$	$\bar{X} = ๔.๐๑$	$\bar{X} = ๓.๕๔$	$\bar{X} = ๓.๗๕$	$\bar{X} = ๓.๘๑$	$\bar{X} = ๓.๖๒$
ระดับประถมศึกษา $\bar{X} = ๓.๗๖$	-	-๐.๓๙	๐.๒๙*	-๐.๑๖	-๐.๐๗	๐.๑๔
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๐๑$	-	-	๐.๖๕*	๐.๒๓	๐.๓๒	๐.๕๓*
มัธยมปลาย/ปวช. $\bar{X} = ๓.๕๔$	-	-	-	-๐.๔๓*	-๐.๓๓*	-๐.๑๓
อนุปริญญา/ปวส. $\bar{X} = ๓.๗๕$	-	-	-	-	๐.๐๙	๐.๓๐
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๓.๘๑$	-	-	-	-	-	๐.๒๑
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๓.๖๒$	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ด้านความเชื่อขั้นพื้นฐาน มากกว่าระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ มากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และประชาชนในระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี สำหรับประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ต่ำกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา และประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (LSD) ความเชื่อด้านความรัก จำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ระดับ ประถมศึกษา	มัธยมต้น	มัธยม/ปวช.	อนุปริญญา/ ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	$\bar{X} = ๓.๗๖$	$\bar{X} = ๔.๐๑$	$\bar{X} = ๓.๕๔$	$\bar{X} = ๓.๗๕$	$\bar{X} = ๓.๘๑$	$\bar{X} = ๓.๖๒$
ระดับประถมศึกษา $\bar{X} = ๓.๗๖$	-	-๐.๑๗	๐.๓๔*	๐.๑๘	๐.๐๐	๐.๒๗
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๐๑$	-	-	๐.๕๐*	๐.๓๔	๐.๑๗	๐.๔๕*
มัธยมปลาย/ปวช. $\bar{X} = ๓.๕๔$	-	-	-	-๐.๑๖	-๐.๓๓*	-๐.๐๗
อนุปริญญา/ปวส. $\bar{X} = ๓.๗๕$	-	-	-	-	-๐.๑๗	๐.๐๕
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๓.๘๑$	-	-	-	-	-	๐.๒๗
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๓.๖๒$	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษามีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ในความเชื่อด้านความรัก มากกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนประชาชนที่มีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้ เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ มากกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และประชาชนในระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี สำหรับประชาชนที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัด มหาบุศย์ ต่ำกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบนบานขอพร เป็นรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ระดับ ประถมศึกษา	มัธยมต้น	มัธยมปลาย/ ปวช.	อนุปริญญา/ ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	$\bar{X} = ๓.๗๖$	$\bar{X} = ๔.๔๔$	$\bar{X} = ๔.๒๘$	$\bar{X} = ๔.๕๐$	$\bar{X} = ๔.๒๔$	$\bar{X} = ๔.๒๑$
ระดับประถมศึกษา $\bar{X} = ๓.๗๖$	-	-	-	-	-	-
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	-	๐.๑๔	๐.๑๔	-๐.๒๑	-๐.๑๘
มัธยมปลาย/ปวช. $\bar{X} = ๔.๒๘$	-	-	-	๐.๐๑	-๐.๓๔*	-๐.๓๑*
อนุปริญญา/ปวส. $\bar{X} = ๔.๕๐$	-	-	-	-	-๐.๓๔	-๐.๓๒
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	-	-	-	-	-	-๐.๐๓
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชาชนที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบนบานขอพร น้อยกว่าประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ เป็นรายคู่ จำแนกตามระดับการศึกษา

การศึกษา	ระดับ ประถมศึกษา	มัธยมต้น	มัธยมปลาย/ ปวช.	อนุปริญญา/ ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	$\bar{X} = ๓.๗๖$	$\bar{X} = ๔.๔๔$	$\bar{X} = ๔.๒๘$	$\bar{X} = ๔.๕๐$	$\bar{X} = ๔.๒๔$	$\bar{X} = ๔.๒๑$
ระดับประถมศึกษา $\bar{X} = ๓.๗๖$	-	-	-	-	-	-
มัธยมต้น $\bar{X} = ๔.๔๔$	-	-	-๐.๐๒	-๐.๑๘	-๐.๓๐*	-๐.๒๖
มัธยมปลาย/ปวช. $\bar{X} = ๔.๒๘$	-	-	-	-๐.๑๖	-๐.๒๘*	-๐.๒๔
อนุปริญญา/ปวส. $\bar{X} = ๔.๕๐$	-	-	-	-	-๐.๑๒	-๐.๐๘
ปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๔$	-	-	-	-	-	-๐.๐๔
สูงกว่าปริญญาตรี $\bar{X} = ๔.๒๑$	-	-	-	-	-	-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ประชาชนที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ น้อยกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามอาชีพ

(n= ๑๔๕)

ความเชื่อต่อ แม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล ของประชาชนผู้เคารพบูชา ในวัดมหาบุศย์	อาชีพ												F	Sig.
	นักเรียน/ นักศึกษา		รับราชการ		รัฐวิสาหกิจ		พนักงานบริษัท/ โรงงาน		ค้าขายธุรกิจ ส่วนตัว		รับจ้างทั่วไป			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔.๕๑	๐.๔๕	๔.๔๒	๐.๔๕	๔.๔๐	๐.๔๒	๔.๔๓	๐.๔๒	๔.๕๐	๐.๕๑	๔.๒๐	๐.๗๗	๑.๐๒๒	๐.๔๐๕
ความเชื่อด้านความรัก	๔.๓๕	๐.๔๙	๔.๒๐	๐.๕๒	๔.๒๙	๐.๔๘	๔.๔๓	๐.๔๔	๔.๒๓	๐.๕๖	๔.๐๗	๐.๘๒	๑.๔๔๕	๐.๒๐๗
ความเชื่อด้านการบนบานขอ พร	๔.๒๒	๐.๕๙	๔.๑๔	๐.๕๔	๔.๐๗	๐.๕๘	๔.๑๙	๐.๖๓	๔.๑๓	๐.๖๓	๓.๘๙	๐.๙๑	๐.๘๖๓	๐.๕๒๕
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๔.๓๖	๐.๔๔	๔.๒๖	๐.๔๑	๔.๒๕	๐.๔๒	๔.๓๕	๐.๔๒	๔.๒๙	๐.๔๘	๔.๐๕	๐.๗๙	๑.๑๔๕	๐.๓๓๖
รวม	๔.๓๖	๐.๔๙	๔.๒๖	๐.๔๘	๔.๒๕	๐.๔๘	๔.๓๕	๐.๔๘	๔.๒๙	๐.๕๕	๔.๐๕	๐.๘๒	๑.๑๑๙	๐.๓๖๘

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงผลการเปรียบเทียบความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวม จำแนกตามรายได้เฉลี่ย

(n= ๑๔๕)

ความเชื่อต่อ แม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศล ของประชาชนผู้เคารพ บูชา ในวัดมหาบุศย์	รายได้เฉลี่ย												F	Sig.
	ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐		๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท		๒๐,๐๐๑- ๓๐,๐๐๐ บาท		๓๐,๐๐๑- ๔๐,๐๐๐ บาท		๔๐,๐๐๑- ๕๐,๐๐๐ บาท		มากกว่า ๕๐,๐๐๐ บาท			
	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.	\bar{x}	S.D.		
ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	๔.๒๒	๐.๕๙	๔.๑๔	๐.๕๔	๔.๐๗	๐.๕๘	๔.๒๓	๐.๕๖	๔.๑๓	๐.๖๓	๓.๘๙	๐.๙๑	๐.๐๖๒	๐.๕๑๔
ความเชื่อด้านความรัก	๔.๓๖	๐.๔๔	๔.๒๐	๐.๕๒	๔.๔๓	๐.๔๒	๔.๓๕	๐.๔๒	๐.๔๔	๐.๔๒	๔.๒๕	๐.๗๗	๐.๔๔๕	๐.๐๗๒
ความเชื่อด้านการบนบาน ขอพร	๔.๕๑	๐.๔๕	๔.๒๖	๐.๔๑	๔.๒๙	๐.๔๘	๔.๔๓	๐.๔๔	๐.๔๕	๐.๕๑	๔.๐๗	๐.๘๖	๐.๓๖๘	๐.๕๕๒
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	๔.๔๒	๐.๔๕	๔.๓๕	๐.๔๙	๔.๒๕	๐.๔๒	๔.๑๙	๐.๖๓	๔.๒๙	๐.๔๘	๔.๐๕	๐.๗๙	๐.๕๔๑	๐.๓๖๓
รวม	๔.๓๘	๐.๔๘	๔.๒๔	๐.๔๙	๔.๒๖	๐.๔๘	๔.๓๐	๐.๕๑	๔.๓๓	๐.๕๑	๔.๐๕	๐.๘๒	๐.๓๕๔	๐.๕๓๗

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่างกัน มีความเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงสรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ตัวแปรอิสระ	ผลการทดสอบ	
	ยอมรับสมมติฐาน	ปฏิเสธสมมติฐาน
ปัจจัยส่วนบุคคล	ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	
เพศ		✓
อายุ		✓
การศึกษา	✓	
อาชีพ		✓
รายได้เฉลี่ย		✓

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ประชาชนที่มีการศึกษาที่แตกต่างกัน มีความเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มี เพศ อายุ อาชีพ และรายได้เฉลี่ย ที่ต่างกันมีความคิดเห็น มีความเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ ความเห็นของประชาชนเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

ประชาชนที่เดินทางมาทำบุญในวัดมหาบุศย์ มีความเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๘ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ความเชื่อขั้นพื้นฐาน

(n= ๑๔๕)

ที่	ความเชื่อขั้นพื้นฐาน	จำนวน (คน)
๑	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง มีอยู่จริงไม่ใช่อิงนิยาย	๑๓๙
๒	ท่านเชื่อว่าเมื่อขอพรต่อแม่นาค พระโขนง แล้ว ท่านสามารถดลบันดาลให้พรได้จริง	๑๔๔
๓	ท่านเชื่อว่าการบนบานสานกล่าวต่อแม่นาค พระโขนง เป็นประเพณีที่ดีงาม	๑๓๕
๔	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต	๑๒๙
๕	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว	๑๔๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ประชาชนมีความเชื่อขั้นพื้นฐาน ต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว เชื่อว่าเมื่อขอพรต่อแม่นาค พระโขนง แล้วท่านสามารถดลบันดาลให้พรได้จริง เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง มีอยู่จริงไม่ใช่อิงนิยาย เชื่อว่าการบนบานสานกล่าวต่อแม่นาค พระโขนง เป็นประเพณีที่ดีงาม เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

ตารางที่ ๔.๑๙ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาใน
วัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านความรัก

(n= ๑๔๕)

ที่	ความเชื่อด้านความรัก	จำนวน (คน)
๑	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามีเป็นใหญ่ในชีวิต	๑๓๕
๒	ท่านไม่เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล	๑๓๘
๓	ท่านไม่เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลมหายใจนั้น จิตประกอบด้วย โทษะความโกรธต่อสามี	๑๔๕
๔	ท่านเชื่อว่าเมื่อบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ท่านจะประสบความสำเร็จด้าน ความรัก	๑๔๐
๕	ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จด้านความรักแต่ สามารถลดบันดาลความรักให้คนอื่นได้	๑๓๐

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ประชาชนมีความเชื่อด้านความรัก ต่อแม่นาค พระโขนง ในการ
บำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลม
หายใจนั้น จิตประกอบด้วยโทษะความโกรธต่อสามี เชื่อว่าเมื่อบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ท่านจะ
ประสบความสำเร็จด้านความรัก เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล เชื่อว่าแม่นาค
พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามีเป็นใหญ่ในชีวิต เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบ
ความสำเร็จด้านความรักแต่สามารถลดบันดาลความรักให้คนอื่นได้

ตารางที่ ๔.๒๐ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาใน
วัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านการบนบานขอพร

(n= ๑๔๕)

ที่	ความเชื่อด้านการบนบานขอพร	จำนวน (คน)
๑	ท่านเชื่อว่าการบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะ ประสบผลสำเร็จ	๑๔๕
๒	ท่านเชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบนบานนั้น เป็นเพราะท่านทำความดี ด้วยตัวของท่านเอง	๑๓๙
๓	ท่านเชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระ รัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง	๑๔๑
๔	ท่านเชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานขอพรนั้น เป็นเพราะแม่นาค พระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน	๑๓๗
๕	ท่านเชื่อว่าการบนบานขอพรเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งใน พระพุทธศาสนา	๑๓๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่า ประชาชนมีความเชื่อด้านการบนบานขอพร ต่อแม่นาค
พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เชื่อว่าการบนบานต่อ
แม่นาค พระโขนง จะต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ เชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดจากการบน
บานนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง เชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดขึ้น
จากการบนบานนั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วยตัวของท่านเอง เชื่อว่าการประสบความสำเร็จที่เกิดจากการบน
บานขอพรนั้น เป็นเพราะแม่นาค พระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน เชื่อว่าการบนบานขอพรเป็นประเพณี
คำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา

ตารางที่ ๔.๒๑ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาใน
วัดมหาบุศย์ ความเชื่อด้านขอโชคลาภ

(n= ๑๔๕)

ที่	ความเชื่อด้านขอโชคลาภ	จำนวน (คน)
๑	ท่านเชื่อว่าการบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะ ประสบผลสำเร็จ	๑๔๕
๒	ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบนบานนั้น เป็นเพราะท่านทำความดี ด้วยตัวของท่านเอง	๑๔๐
๓	ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระ รัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง	๑๓๘
๔	ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานขอพรนั้น เป็นเพราะแม่นาค พระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน	๑๓๔
๕	ท่านเชื่อว่าการบนบานขอพรเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งใน พระพุทธศาสนา	๑๓๐

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่า ประชาชนมีความเชื่อด้านขอโชคลาภ ต่อแม่นาค พระโขนงใน
การบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เชื่อว่าการบนบานต่อแม่นาค พระโขนง
ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ เชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบนบานนั้น เป็นเพราะ
ท่านทำความดีด้วยตัวของท่านเอง เชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานนั้น เป็นเพราะบุญบารมี
ของพระรัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง เชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานขอพรนั้น เป็น
เพราะแม่นาค พระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน เชื่อว่าการบนบานขอพรเป็นประเพณีคำสอนอย่างหนึ่งใน
พระพุทธศาสนา

๔.๕ องค์กรความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้
เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ด้วยแบบสอบถาม ทำให้ได้ทราบความเชื่อของประชาชนที่มีต่อแม่นาค
พระโขนง ทั้ง ๔ ด้าน มีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้ คือ ๑) ประชาชนที่มีความเชื่อด้านพื้นฐาน
ต่อแม่นาค พระโขนงในการบำเพ็ญบุญกุศล ในวัดมหาบุศย์ มีความเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดใน
ภพภูมิอื่นแล้ว ๒) ประชาชนที่มีความเชื่อด้านความรัก ต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล
ในวัดมหาบุศย์ ไม่เชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลมหายใจนั้น จิตประกอบด้วยโทสะความโกรธ

ต่อสามี ๓) ประชาชนที่มีความเชื่อด้านการบนบานขอพรต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล มีความเชื่อว่าจะต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ และ ๔) ประชาชนที่มีความเชื่อด้านขอโชคลาภต่อแม่เฒ่า พระโขนงในการบำเพ็ญบุญกุศล เชื่อว่าการบนบานขอพรต่อแม่เฒ่า พระโขนง จะต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ

โดยประชาชนที่มีความเชื่อและเคารพศรัทธาต่างก็มุ่งมั่นเดินทางมากราบไหว้ในบารมีของแม่เฒ่า พระโขนง ณ วัดมหาบุศย์ ถนนสุขุมวิท ๗๗ ซอยอ่อนนุช ๗ กรุงเทพมหานคร

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไขปัญหา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) จากประชาชนที่ได้มาทำบุญในวัดมหาบุศย์ ซึ่งได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ เครซี (Krejcie) และมอร์แกน (Moregan) ได้จำนวน ๑๔๕ คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการเก็บข้อมูลตั้งแต่วันที่ ๑๐-๑๖ มกราคม ๒๕๖๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า (t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way analysis of variance) และ เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) ซึ่งมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไป ประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ที่ได้เดินทางมาสักการะกราบไหว้บูชาในวัดมหาบุศย์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๗๖ คน (คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๗) รองมา คือเพศชาย จำนวน ๖๙ คน (คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๓) ส่วนใหญ่มีอายุ ระหว่าง ๒๑-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๕ รองลงมาคือ อายุ ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗ อายุ ๔๑-๕๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๓ อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๔ อายุ ๕๑-๖๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๘.๘ และอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๖.๓ ตามลำดับ มีระดับการศึกษานุปริญญา/ปวส. คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๙ ระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๔ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖ และสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๔.๖ ตามลำดับ และมีอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๓ รับราชการ คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๔ รับจ้างทั่วไป คิดเป็นร้อยละ ๒๖.๒ นักเรียน/นักศึกษา คิด

เป็นร้อยละ ๑๔.๐ รัฐวิสาหกิจ ๑๓.๖ พนักงานบริษัท/โรงงาน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๕ ว่างาน คิดเป็นร้อยละ ๘.๖ และอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ ๓.๒ ตามลำดับ รายได้เฉลี่ย ๑๐,๐๐๑ ถึง ๒๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๗ ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๙ ๒๐,๐๐๑ ถึง ๓๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ ๓๐,๐๐๑ ถึง ๔๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๙.๙ ๔๐,๐๐๑ ถึง ๕๐,๐๐๐ คิดเป็นร้อยละ ๘.๙ และ ๕๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ ๒.๔ ตามลำดับ

๕.๑.๒ ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ตามแบบสอบถามแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ความเชื่อขั้นพื้นฐาน ๒) ความเชื่อด้านความรัก ๓) ความเชื่อด้านการบนบานขอพร และ ๔) ความเชื่อด้านการขอโชคลาภ แล้วปรากฏผลการวิจัยดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ส่วนใหญ่ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ ด้านความเชื่อขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = ๔.๔๘$) ความเชื่อด้านความรัก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) ความเชื่อด้านการบนบานขอพร ($\bar{X} = ๔.๐๘$) และความเชื่อด้านการขอโชคลาภ ($\bar{X} = ๔.๑๘$)

จากการศึกษาความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ทั้ง ๔ ด้าน พบว่า

๑. ด้านความเชื่อขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๔๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องของการทำบุญกุศลเพื่อต้องการที่พึ่งทางจิตใจ จึงได้มาขอพรโดยการอธิฐานขอพรต่อแม่นาค พระโขนง

๒. ความเชื่อด้านความรัก โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๓๒$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ประชาชนที่ได้เข้ามากราบไหว้ขอพรต่อแม่นาค พระโขนง ในเรื่องของการความรัก มีความเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง จะช่วยให้ตนเองได้สมความปรารถนาในเรื่องของการความรัก ตามคำอธิฐานขอพรในเรื่องที่ตนเองปรารถนา

๓. ความเชื่อด้านการบนบานขอพร โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๐๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ประชาชนต้องการที่พึ่งทางจิตใจ จึงได้มากราบไหว้อธิฐานขอพรในเรื่องที่ตนเองปรารถนาต่อแม่เฒ่า พระโขนง

๔. ความเชื่อด้านการขอโชคกลาง โดยภาพรวม อยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = ๔.๑๘$) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกข้อ ประชาชนได้เดินทางมากราบไหว้แม่เฒ่า พระโขนงแล้ว ก็จะได้มีแรงบันดาลใจให้ตัวเองได้เกิดความเชื่อมั่น เพราะการได้ขอพรต่อแม่เฒ่า พระโขนงแล้ว ก็เชื่อว่าได้รับพรที่พร้อมจะทำให้การดำเนินชีวิตต่อไปในวันข้างหน้าเกิดความมั่นคง และความมั่นคงใจยิ่งขึ้น

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบระดับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ตามสมมติฐานของงานวิจัย พบว่า

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่างกัน มีความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ ความเชื่อพื้นฐานของผู้บูชาที่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ไม่แตกต่างกัน

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัยความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

จากการวิจัยพบว่า ความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ($\bar{X} = ๔.๒๗$) ส่วนใหญ่มีความเชื่ออยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ที่ได้เดินทางมากราบไหว้ขอพรด้วยความศรัทธา โดยไม่

เกิดความระแวงหรือสงสัยในบุญบารมีของแม่นาค พระโขนง และทำให้จิตใจมีความสุขสงบเกิดความสบายใจ ซึ่งมีผลมาจากพื้นฐานความเชื่อความศรัทธาต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์โดยทั่วไป เหตุผลดังกล่าวได้สอดคล้องกับการศึกษาของ **พระมหาภาณู ภาณุกโก (กลิ่นปราชนู)** ที่ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบ แนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนตอวกัสติน” มีความคิดเห็นที่มีต่อหลักความเชื่อ หรือหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาว่า “ศรัทธา” หมายถึงความเชื่อมั่นในความดีเป็นความเชื่อที่มี เหตุผลสนับสนุน ไม่ใช่มีเพียงอารมณ์แต่เพียงอย่างเดียวเป็นศรัทธาที่มีปัญญากำกับ ชักนำให้อยู่ใน ลักษณะที่เชื่อตามความเป็นจริง โดยมองให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลของสิ่งต่าง ๆ พุทธปรัชญาเน้นไม่ให้เกิดสติหรือลงความเห็นในเรื่องใด จนกว่าจะได้รับการพิสูจน์ด้วยประสบการณ์ตรง เพื่อให้ได้ศรัทธาที่มีเหตุมีผล ในยุคแรกศรัทธา หมายถึง ตถาคตโพธิศรัทธาแต่ในยุคหลังศรัทธาใน พุทธปรัชญาถูกกำหนดกรอบไว้ ๔ อย่าง คือ (๑) กรรมศรัทธา (๒) วิปากศรัทธา (๓) กัมมัสมกตา ศรัทธา (๔) ตถาคตโพธิศรัทธา โดยสรุปแล้วก็มุ่งเน้นให้เชื่อกฎแห่งธรรมชาติ (Law of nature) กฎแห่งการกระทำของปัจเจกบุคคล (Law of karma) หรือกฎแห่งเหตุผล (Subject and object) และเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยในฐานะเป็นแบบอย่างและเป็นกฎที่เราจะต้องเข้าใจและปฏิบัติตามเพื่อความสิ้นทุกข์ เหตุผลอีกประการหนึ่งของ **พระมหาปรม โสภาโส (ทองคำ)** ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ศรัทธา ของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน” พบว่า ใน อังคุตตรนิกายอัฐกนิบาต กล่าวถึง สมัสถธาอังคุตตรนิกาย ปญจกนิบาต กล่าวถึง ศรัทธาคือ ความเชื่อที่มีเหตุผลยึดมั่นในหลักการกระทำดีคือ หลักศรัทธาใน พระพุทธศาสนามุ่งไปที่ความเชื่อที่ยึดหลักกรรมคือ การทำดีทำชั่ว ผลของกรรมดีและชั่ว เป็นต้น สอนในคัมภีร์มิลินทพัญญา ศรัทธา คือการมีลักษณะทำจิตให้ผ่องใสและมีลักษณะจงใจ ในคัมภีร์ภูมิลิลาสินีศรัทธาคือความเชื่อเรื่องของการเวียน วายตายเกิด นรกสวรรค์และเทวดา แต่ถึงแม้กลุ่มชนในสังคมจะมีทัศนคติเกี่ยวกับความเชื่อแตกต่างกัน แต่ก็มีผลผสมผสานกันอยู่ระหว่างความเชื่อใน พระพุทธศาสนาและความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ และสอดคล้องกับการศึกษาของ **สถาพร เจริญกมลเกียรติ** ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษาวัดมังกรกมลาวาส” พบว่า ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีนเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณและโทษได้และการกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ ก็เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิตทั้งของตนเองและครอบครัว

การวิเคราะห์ปัจจัยบุคคลคือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลทางความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของ **กุหลาบ กองประดิษฐ์** ที่ได้ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มี

ต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุใน จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่าความเชื่อจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

- ๑) ความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อที่ ได้รับการสืบทอดเลาต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และ
- ๒) ความเชื่อปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นทีหลังความเชื่อดั้งเดิม เป็นความเชื่อร่วมสมัยซึ่งยังคงมีการปฏิบัติตามความเชื่อนั้นอยู่และจากการศึกษาความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์พบว่า มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านประกอบอาชีพ ครอบครัวยุคและสุขภาพ ชาวบ้านที่นับถือโบราณสถาน โบราณวัตถุใดก็จะทำพิธี บนบานขอพรต่อสถานที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น เมื่อประสบความสำเร็จก็มีการแก้บน เช่นสรวง จนกลายเป็นประเพณีสืบทอดต่อ ๆ กันมา

โดยสรุป จากการทบทวนเอกสารทางวิชาการ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างความเชื่อตามหลักศรัทธาในพระพุทธศาสนาและความเชื่อแต่ดั้งเดิมที่มีลักษณะความเชื่อแบบวิญญานนิยมและธรรมชาตินิยม กล่าวคือ มีความเชื่อเรื่องผีหรือผีบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในสังคมล้าหน้ามีความเชื่อเรื่องผีเจ้าผีนาย ผีป่าผีเขา การทรงเจ้าเข้าผี ความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ความเชื่อในด้านไสยศาสตร์และโหราศาสตร์ โดยแสดงออกผ่านทางพิธีกรรมและวิถีชีวิตประจำวัน ดังนั้น สิ่งเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความเชื่อแต่ดั้งเดิมที่ยังมีอยู่ในสังคมของชาวพุทธในยุคปัจจุบัน ซึ่งจากผลการศึกษาจะนำไปสู่การวิเคราะห์ให้เห็นถึงความเชื่อตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาและความเชื่อดั้งเดิมของชาวพุทธในสังคม รวมไปถึงพฤติกรรมที่แสดงออกตามความเชื่อของตน เพื่อจะนำไปสู่การเผยแผ่หลักความเชื่อที่ถูกต้องตามหลักศรัทธาของพระพุทธศาสนาต่อไป

ผลการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเชื่อต่อ “แม่นาค พระโขนง” ในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ พบว่า ประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ได้เดินทางมากราบไหว้ขอพร เมื่อได้มากราบไหว้ขอพรแล้ว รู้สึกเกิดศรัทธาและไม่ระแวงสงสัยความเชื่อที่มีต่อแม่นาค พระโขนง และทำให้จิตใจมีความสุขสงบเกิดความสบายใจ เมื่อศึกษาความคิดเห็นเพิ่มเติมในประเด็นนี้พบว่าประชาชนต้องการพื้นที่ในการสงบจิตเพื่อขอพร บางครั้งอยากนั่งสมาธิภาวนาเพื่ออธิฐานขอพรต่อแม่นาค พระโขนง นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนที่มากราบไหว้ขอพรต่อแม่นาค พระโขนง เชื่อว่าบุญบารมีของแม่นาค พระโขนง จะช่วยให้ตนเองนั้นได้รับในผลบุญกุศล เมื่อศึกษาความคิดเห็นเพิ่มเติมก็พบว่าการบนบานสานกล่าวเพื่อขอพรในสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองปรารถนาเป็นเพราะบารมีของแม่นาค พระโขนง ประทานพรให้ เมื่อประชาชนได้กราบไหว้ขอพรแล้วก็จะทำให้ชีวิตของตนเองนั้นมีแต่ความสุข ความเจริญรุ่งเรือง ได้รับพรที่พร้อมจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างมั่นคง ผลการศึกษารั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ **อนุชา สมจิต** ที่ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลจากการปฏิบัติกรรมฐาน ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ ที่ฝึกสอนโดยคุณแม่ ดร.สิริ กรินชัย ผลการวิจัยพบว่า

การชำระจิตใจให้เกิดความบริสุทธิ์นั้น ถือเป็นหัวใจของคำสอนทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือพระพุทธองค์ทรงสอนว่า จิตของมนุษย์ทุกคนโดยธรรมชาติแล้วไม่บริสุทธิ์เต็มไปด้วย กิเลส คือ โลภะ โทสะ และโมหะ อันเป็นสิ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมอง เพราะอำนาจของ โลภะ โทสะ และโมหะ จะเป็นสิ่งผลักดันให้มนุษย์ทำความชั่วได้ต่าง ๆ นา ๆ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยปราศจากกิเลส เมื่อจิตเกิดความบริสุทธิ์แล้วก็จะไม่ทำความชั่วจะทำแต่ความดี เมื่อจิตบริสุทธิ์ผ่องแผ้วแล้วผู้ปฏิบัติก็มีโอกาสที่จะบรรลุถึง มรรค ผล และนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของพุทธศาสนา

๕.๓ ความคิดเห็นเรื่องความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ พบว่า

๕.๓.๑ ประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล ได้รับความรู้ และหลักในการทำบุญทำทาน เข้าใจเกี่ยวกับหลักการทางพระพุทธศาสนา โดยการศึกษาเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเรื่องการรักษาศีล ๕ ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ เพื่อที่จะเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้

๕.๓.๒ ความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ เมื่อศึกษาความคิดเห็นในความเชื่อของประชาชนพบว่า ประชาชนต้องที่พึ่งทางจิตใจเพื่อมาขอพร โดยการอธิฐานขอพรต่อแม่แนค พระโขนง

๕.๓.๓ ประชาชนที่ได้เข้ามากราบไหว้แม่แนค พระโขนง มีความเชื่อว่าบุญบารมีของแม่แนค พระโขนง จะช่วยให้ตนเองได้รับผลบุญที่ได้บำเพ็ญ เพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองตามคำอธิฐานขอพรในเรื่องที่ตนเองปรารถนา

๕.๓.๔ ประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล มีการดำเนินชีวิตด้วยการมีสติ ไม่ประมาทในชีวิต

๕.๓.๕ ประชาชนที่มีความเชื่อต่อแม่แนค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ รู้สึกมีความสุขกายสุขใจที่ได้เดินทางมากราบไหว้ขอพรต่อแม่แนค พระโขนง

๕.๓.๖ เมื่อประชาชนได้เดินทางมากราบไหว้แม่แนค พระโขนงแล้ว ก็จะได้มีแรงบันดาลใจให้ตัวเองได้เกิดความเชื่อมั่น เพราะการได้ขอพรต่อแม่แนค พระโขนงแล้ว ก็เชื่อว่าจะได้รับพรที่พร้อมจะทำให้การดำเนินชีวิตต่อไปในวันข้างหน้านั้นเกิดความมั่นคง และความมั่นคงมั่นใจยิ่งขึ้น

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๔.๑ ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปฏิบัติ

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์ ตามที่ได้สรุปผลการวิจัย และพบว่ายังมีเรื่องอื่น ๆ ที่น่าสนใจนอกเหนือไปจากที่ได้ศึกษามาแล้ว ดังต่อไปนี้

๑. จากข้อค้นพบจะส่งเสริมชาวพุทธอย่างไร
๒. เมื่อผู้เคารพบูชามีความเชื่อเช่นนี้แล้ว ควรจะมีการพัฒนาความเชื่ออย่างไรให้เหมาะสมกับความเป็นชาวพุทธ
๓. วัดมหาบุศย์ ควรมีการแนะนำให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ผู้มากราบไหว้ขอพรต่อแม่เฒ่า พระโขนง แก่ประชาชนที่เดินทางมากราบไหว้ขอพร

๕.๔.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลไม่ได้นำตัวแปรของความพึงพอใจไปเปรียบเทียบกับลักษณะส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ดังนั้นเพื่อความละเอียดของการศึกษา ควรศึกษาเพิ่มเติมต่อยอดในเรื่องต่อไปนี้

๑. ศึกษาความเชื่อเรื่องผีปู่ ผีย่า ในสังคมไทยที่มีความเชื่อมโยงต่อแม่เฒ่า พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล
๒. ศึกษาเรื่องเทวดาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอย่างมีเหตุมีผล เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องในการบำเพ็ญบุญกุศล

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources)

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources)

(๑) หนังสือ

กรมพระจันทบุรีนฤนาท. **ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ๒๕๓๘, หน้า ๘๐.

ขนิษฐา จิตชินะกุล. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๕.

ธ. ธรรมศรี (นามแฝง). **อานิสงค์ ๑๐๘ กัณฑ์**. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียงจงเจริญ, ม.ป.ป.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. พิมพ์ครั้งที่ ๑.

กรุงเทพมหานคร: บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี, ๒๕๕๒.

ธวัช ปุณโณทก. **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน:**

คติความเชื่อ. พิมพ์ครั้งที่ ๓.(กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย] ๒๕๓๐.

ธวัช ปุณโณทก. **“วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ” ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

นิภา เมธาวีชัย, **วิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏธนบุรี, ๒๕๔๓.

บุบผา บุญทิพย์. **คติชาวบ้าน (Folklore)**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประชาชน จำกัด ๒๕๓๒.

บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุวีริยาสาส์น, ๒๕๓๕.

ปรีชา ช่างขวัญเย็น และสมภาร พรหมทา. **มนุษย์กับศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒.

พระเทพสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณฺโณ). **โทษของกาม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๐.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). **บุญยิ่งกว่าบุญ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิเถร). **มงคล ๓๘ ประการ**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพิมพ์สัมปชัญญะ, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๘.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์, ๒๕๕๙.

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. **วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรง

พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔ แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖.

รสลิน คัคณางค์. **พจนานุกรม บาลี – ไทย ฉบับภูมิพโลภิกขุ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๔๗.

ราชบัณฑิตสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ.๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นามมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.

ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. **เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาส์น, ๒๕๓๘.

วิชุดา ปานกลาง. “การวิเคราะห์การถ่ายทอดเรื่องผี ในภาพยนตร์ไทยเรื่องแม่นาค พระโขนง พ.ศ. ๒๕๒๑- ๒๕๓๒” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

วัดมหาบุศย์ แขวงสวนหลวง เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร, (ประเมินจากเครื่องกดนับ).

ส่งศรี ชมพวงค์. **การวิจัย**. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, ๒๕๔๗.

สมชัย วงษ์คณะและทวนทอง เขาวงกิตพิงค์. **เอกสารการสอนวิชาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๕๐.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). **มงคลยอดชีวิต ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๓๙.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

สมบัติ ปลายน้อย (ส.ปลายน้อย). **ตามรอยนางนาคพระโขนง** กรุงเทพมหานคร: พี วาทินพับลิเคชั่น, ๒๕๓๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เสถียร พันธรังสี. **ศาสนาโบราณ**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์วิทยาลัย, ๒๕๕๔, หน้า ๓๓.

(๒) วิทยานิพนธ์

กุหลาบ กองประดิษฐ์. “ความเชื่อของชาวเพชรบูรณ์ที่มีต่อโบราณสถาน โบราณวัตถุในจังหวัด เพชรบูรณ์”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๕.

พระมหาเปรม โอภาโส (ทองคำ). “ศึกษาวิเคราะห์หรรษธาของชาวพุทธไทยในปัจจุบัน”, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาภาณุ ภาณุโก (กลั่นปราชญ). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องศรัทธาในพุทธปรัชญาเถรวาทกับเซนตอออกัสติน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาภาสกร คุณุตตโร. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องบุญในพระพุทธานุชาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สถาพร เจริญกมลเกียรติ. “ความเชื่อทางศาสนาของคนไทยเชื้อสายจีน: กรณีศึกษาวัดมังกร กมลวาสนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

๒. ภาษาอังกฤษ

Secondary Source

(1) Books

Cronbach. Lee J. **Essentials of psychological testing** (4 th ed.). New York: Harper & Row, 1971.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล
ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามนี้ จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่อง “ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์” แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน ดังนี้

๒.แบบสอบถามชุดนี้มีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

๓. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถาม และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ตอบแบบสอบถามนี้ด้วยความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น

พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ (กฤษฎา รัตนโชโต)
 นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเกี่ยว

สถานภาพของผู้ตอบ

คำชี้แจง : โปรดเติมคำในช่องว่าง หรือ ทำเครื่องหมาย (✓) ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

๑. เพศ

() ๑. ชาย () ๒. หญิง

๒. อายุ

() ๑. อายุต่ำกว่า ๒๐ ปี

() ๒. ๒๑-๓๐ ปี

() ๓. ๓๑-๔๐ ปี

() ๔. ๔๑-๕๐ ปี

() ๕. ๕๑-๖๐ ปี

() ๖. ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. ระดับการศึกษา

() ๑. ระดับประถมศึกษา

() ๒. มัธยมศึกษาตอนต้น

() ๓. มัธยมศึกษาตอนปลาย

() ๔. อนุปริญญา/ปวส.

() ๕. ปริญญาตรี

() ๖. สูงกว่าปริญญาตรี

๔. อาชีพ

() ๑. นักเรียน/นักศึกษา

() ๒. รับราชการ

() ๓. รัฐวิสาหกิจ

() ๔. พนักงานบริษัท/โรงงาน

() ๕. ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว

() ๖. รับจ้างทั่วไป

๕. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

() ๑. ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท

() ๒. ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

() ๓. ๒๐,๐๐๑-๓๐,๐๐๐ บาท

() ๔. ๓๐,๐๐๑-๔๐,๐๐๐ บาท

() ๕. ๔๐,๐๐๑-๕๐,๐๐๐ บาท

() ๖. มากกว่า ๕๐,๐๐๑ บาท

ตอนที่ ๒ ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

คำชี้แจง : โปรดเติมคำในช่องว่าง หรือ ทำเครื่องหมาย (✓) ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ระดับความเชื่อ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
ความเชื่อด้านพื้นฐาน					
๑. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง มีอยู่จริงไม่ใช่อิงนิยาย					
๒. ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านขอพรต่อแม่นาค พระโขนง แล้วท่านสามารถลดบันดาลให้พรได้จริง					
๓. ท่านเชื่อว่าการบนบานสานกล่าวต่อแม่นาค พระโขนงเป็นประเพณีที่ดีงาม					
๔. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต					
๕. ท่านเชื่อหรือไม่ว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว					
ความเชื่อด้านความรัก					
๑. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามีเป็นใหญ่ในชีวิต					
๒. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล					
๓. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่สิ้นลมหายใจนั้นจิตประกอบด้วยโทษะความโกรธต่อสามี					
๔. ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ท่านจะประสบความสำเร็จด้านความรัก					

ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญ บุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ระดับความเชื่อ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๕	๔	๓	๒	๑
ความเชื่อด้านความรัก					
๕. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบ ความสำเร็จด้าน ความรักแต่สามารถคลันดาล ความรักให้คนอื่นได้					
ความเชื่อด้านการบनบานขอพร					
๑. ท่านเชื่อว่าการบনบานต่อแม่นาค พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์จึงจะประสบผลสำเร็จ					
๒. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการบนบานนั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วยตัวของตนเอง					
๓. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศล ของท่านเอง					
๔. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบนบานขอพร นั้นเป็นเพราะแม่นาค พระโขนงคลันดาลให้ท่าน					
๕. ท่านเชื่อว่าการบนบานขอพรเป็นประเพณีคำสอน อย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา					
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ					
๑. ท่านเชื่อว่าการขอโชคลาภต่อแม่นาค พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์เท่านั้น					
๒. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการขอโชคลาภ นั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วยตัวของตนเอง					
๓. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศล ของท่านเอง					

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นแบบสอบถาม
 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability Analysis) ของแบบสอบถามเพื่องานวิจัย
 ความเชื่อต่อแม่น้ำค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศล
 ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

Item	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Q01	154.4333	99.0816	.6821	.8997
Q02	154.5667	101.4264	.7365	.8994
Q03	154.3667	106.9989	.3944	.9048
Q04	154.3667	106.8609	.4064	.9047
Q05	154.3667	104.3092	.4788	.9036
Q06	154.4333	106.7368	.3812	.9050
Q07	154.5667	103.4264	.5845	.9019
Q08	154.4333	107.902	.3238	.9057
Q09	154.4333	110.6678	.0839	.0988
Q10	154.5333	105.6368	.4989	.9034
Q11	154.2000	110.9241	.0749	.9085
Q12	154.3333	105.6782	.5069	.9033
Q13	153.6000	102.7310	.6524	.9008
Q14	154.4000	105.3517	.4876	.9035
Q15	154.3667	100.5161	.6576	.9003
Q16	154.5667	108.3230	.2800	.9063

Q17	154.1333	104.6713	.6248	.9018
Q18	154.4000	107.5586	.3495	.9054
Q19	154.1667	107.8678	.3274	.9057
Q20	154.4667	109.2920	.2431	.9066
Q21	154.5667	103.7023	.6168	.9015
Q22	154.2667	106.5471	.4311	.9043
Q23	154.4667	105.8437	.4605	.9039
Q24	154.4667	109.4299	.1950	.9074
Q25	154.2667	105.2368	.5456	.9028
Q26	153.3667	108.6540	.2930	.9061
Q27	154.3667	102.5161	.7139	.9001
Q28	154.5667	106.1885	.4322	.9043
Q29	154.5000	102.4655	.6331	.9010
Q30	154.2333	110.1851	.1216	.9084

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of items =30

Alpha = .9066

ภาคผนวก ค

จดหมายเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือ

ภาคผนวก ง
ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อความ (IOC)
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อความ (IOC)

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญกุศล

ของประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์

ความเชื่อต่อแม่นาค พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (IOC)	แปล ผล
ความเชื่อด้านพื้นฐาน								
๑. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง มีอยู่จริง ไม่ใช่อิงนิยาย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านขอพรต่อแม่นาค พระโขนง แล้วท่านสามารถคลันดาลให้ พรได้จริง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ท่านเชื่อว่าการบนบานสานกล่าว ต่อแม่นาค พระโขนงเป็นประเพณีที่ดีงาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นตัวอย่งที่ดีในการดำเนินชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ท่านเชื่อหรือไม่ว่าแม่นาค พระโขนง ไปเกิดในภพภูมิอื่นแล้ว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ความเชื่อด้านความรัก								
๑. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง เป็นผู้ถือความรักต่อสามีเป็นใหญ่ในชีวิต	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง น้อยใจสามีที่ไม่เอาใจใส่ดูแล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ท่านเชื่อว่าแม่นาค พระโขนง ในขณะที่ล้มหายใจนั้น จิตประกอบด้วย โทษะความโกรธต่อสามี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ท่านเชื่อว่าเมื่อท่านบนบานต่อแม่นาค พระโขนง ท่านจะประสบความสำเร็จด้าน ความรัก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ความเชื่อต่อแม่เณร พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (IOC)	แปล ผล
ความเชื่อด้านความรัก								
๕. ท่านเชื่อว่าแม่เณร พระโขนง เป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จด้านความรัก แต่สามารถดลบันดาล ความรักให้คนอื่นได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ความเชื่อด้านการบนบานขอพร								
๑. ท่านเชื่อว่าการบนบานต่อแม่เณร พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์ จึงจะ ประสบผลสำเร็จ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการ บนบานนั้น เป็นเพราะท่านทำความดีด้วย ตัวของตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบน บานนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระ รัตนตรัยและบุญกุศลของท่านเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	
๔. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการบน บานขอพรนั้นเป็นเพราะแม่เณร พระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ท่านเชื่อว่าการบนบานขอพร เป็นประเพณี คำสอนอย่างหนึ่งใน พระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ								
๑. ท่านเชื่อว่าการขอโชคลาภต่อแม่เณร พระโขนง ต้องมาที่วัดมหาบุศย์เท่านั้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการ ขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะท่านทำความดี ด้วยตัวของตนเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ความเชื่อต่อแม่ناق พระโขนง ในการบำเพ็ญบุญกุศลของ ประชาชนผู้เคารพบูชาในวัดมหาบุศย์	ผู้เชี่ยวชาญ					สรุปและแปลผล		
	๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า (IOC)	แปล ผล
ความเชื่อด้านขอโชคลาภ								
๓. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการขอโชคลาภนั้น เป็นเพราะบุญบารมีของพระรัตนตรัยและบุญกุศล ของท่านเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔. ท่านเชื่อว่าความสำเร็จที่เกิดจากการขอโชคลาภนั้นเป็นเพราะ แม่ناقพระโขนง ดลบันดาลให้ท่าน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕. ท่านเชื่อว่าการขอโชคลาภเป็นประเพณี คำสอนอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก จ

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๕ ท่าน
ประกอบด้วย

๑. พระเทพสุวรรณเมธี, ดร. ป.ธ.๘, พธ.บ. (ปรัชญา), ศศ.ม. (ภาษาสันสกฤต),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๒. พระศรีวินยาภรณ์, ดร. ป.ธ.๗, ศน.บ., อ.ม., Ph.D. (Buddhi Studies),
ประธานหลักสูตรระดับปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๓. ดร. ธาณี สุวรรณประทีป ป.ธ.๘, ศน.ม. (พระพุทธศาสนาและปรัชญา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา), อาจารย์ประจำหลักสูตร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๔. ผศ.ดร. วิโรจน์ คุ่มครอง ป.ธ.๘, พธ.ม. (พระพุทธศาสนา),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา), อาจารย์ประจำหลักสูตร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตบาหลีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
๕. นายวุฒิชัย อรรถาพงษ์ ศษ.บ. (โสตทัศนศึกษา) คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
คอ.ม. (เทคโนโลยีเทคนิคศึกษา) คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
นักวิชาการโสตทัศนศึกษาชำนาญการ

ภาคผนวก ฉ
จดหมายขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระครูวิสิษฐกิจจารักษ์ (กฤษฎา รตนโชโต)
- ว/ด/ป เกิด : ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙
- สถานที่เกิด : กรุงเทพมหานคร
- การศึกษา : นักธรรมเอก สำนักเรียนวัดมหาบุศย์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๖,
ประกาศนียบัตรบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส), ปี พ.ศ. ๒๕๕๖
ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ), ปี พ.ศ. ๒๕๕๙
- ประสบการณ์การทำงาน : รองเจ้าอาวาส วัดราชฎ์
ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
- ผลงานทางวิชาการ : -
- อุปสมบท : ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐
- สังกัด : วัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
- หน้าที่ : รองเจ้าอาวาส
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ. ๒๕๕๙
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๖๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดมหาบุศย์ เขตสวนหลวง กรุงเทพมหานคร
- เบอร์โทรศัพท์ : ๐๘๗-๐๑๙-๗๑๙๗